

BOŞNAK GÖÇMENLERDE GÖÇ VE KÜLTÜREL KİMLİK İLİŞKİSİ: FEVZİYE KÖYÜ ÖRNEĞİ

*Tuğça POYRAZ TACOĞLU**

*Gülay ARIKAN***

*Adem SAĞIR****

ÖZET

Çalışmada Ankara'nın Yenimahalle Belediyesi'ne bağlı Fevziye Mahallesi'nde yaşayan Boşnakların kültürel kimliklerini oluşturan unsurların saptanması amaçlanmıştır. Bu bağlamda Boşnakların kültürel kimliği; göç ve göçmenlik, Boşnakça, Avrupalılık, Müslümanlık, Boşnaklık, Türklük, örf ve âdetler, giyim tarzı, yemekler ve yaşam tarzları açısından ele alınmıştır. Göçler kimlikle ilgili yapılan tanımları hızlı bir şekilde değiştirdiği için, göç olgusu ile kimlik inşası arasındaki ilişkiler de analiz edilmiştir. Kimlik kavramı, bir kereye mahsus tanımlanmış öğelerden çok, zaman, mekân ve etkileşim kalıpları bağlamında yeniden ve yeniden üretilen bir olgu olarak kabul edilmiştir. Çalışmada nitel veri toplama tekniklerinden derinlemesine görüşme tekniği kullanılmış ve veriler betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Boşnak, kültürel kimlik, etnik kimlik, dinsel kimlik, göç, göçmen.

RELATIONSHIP BETWEEN MIGRATION AND CULTURAL IDENTITY IN BOSNIAN IMMIGRANTS: THE EXAMPLES OF “FEVZİYE MAHALLESİ”

ABSTRACT

In this study was aimed to determine the factors that make up Bosnians' cultural identity living in the Fevziye Mahallesi loyal Ankara Yenimahalle municipality. In this context, the cultural identity of the Bosnians are discussed in terms of migration and immigration, Bosnian, Europeaness, Islam, Bosnian identity, Turkishness, its traditions, dress, food and lifestyles. Because the migrations change quickly the identity-related definitions, the relations between migration phenomena and identity were analyzed in this study. The concept of identity has been accepted as repeatedly reproduced phenomenon rather defined one time-item than in context of time, space and interaction templates. In the study, qualitative data collection techniques, depth interview technique and descriptive data analysis technique were used.

Key Words: Bosnian, cultural identity, ethnic identity, religious identity, migration, immigration.

* Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Ü. Ed. Fak. Sosyoloji Böl. El-mek: tpoyraz@hacettepe.edu.tr

** Prof. Dr., Hacettepe Ü. Ed. Fak. Sosyoloji Böl. El-mek: arikang@hacettepe.edu.tr

*** Yrd. Doç. Dr., Karabük Ü. Ed. Fak. Sosyoloji Böl. El-mek: ademsagir@karabuk.edu.tr

1.Boşnak Göçlerinin Tarihsel Arka Planı

Bosna-Hersek'in tarih öncesi çağlardan bilinen ilk sakinleri, bir Hint-Avrupa halkı olan İlliryalılardır, daha sonra Bosna-Hersek Romalılar tarafından işgal edilmiştir. 7. yüzyılda bölgeye Slavlar yerleşmeye başlamış; 12. yüzyılın ortalarından, Osmanlıların bölgeye hâkim olmasına kadar geçen zaman içerisinde, Macar hâkimiyetinde kalan Bosna-Hersek 1463 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bosna-Hersek'te Osmanlı idaresi süresince halkın önemli bir bölümü İslâmiyet'i kabul etmiştir. Uzun yıllar bir Osmanlı vilâyeti olarak kalan Bosna-Hersek, 1876-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra fiilen Osmanlı hâkimiyetinden çıkıp Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun kontrolüne girmiştir. 7 Ekim 1908'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu burayı kendine bağlamış; 1878'de başlayan işgal ve 1908'deki ilhaklarla birlikte toplam kırk yıl devam eden Avusturya-Macaristan idaresi boyunca Bosna-Hersek'in sınırlarında fazla bir değişiklik olmamıştır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'ndan sonra dağılması ile bölgede bir güç boşluğu doğmuş; Bosna-Hersek, Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nın bir parçası olmuş ve Sırbistan'la birleştirilmiştir (BOA 1992, IX). II. Dünya Savaşı sırasında Hırvatistan, Almanya ve İtalya arasında akdedilen 1941 yılındaki Zagreb ve Roma antlaşmaları gereğince Bosna Hersek'in bir kısmı yeni kurulan Hırvatistan Devleti'ne geçmiş; öteki kısmı da Alman işgali altında kalmıştır. Almanya'nın yenilmesinden sonra Bosna-Hersek 1945'te birleştirilerek 31 Ocak 1946 tarihli Teşkilat-ı Esasiyye Kanunu'na göre kurulan Yugoslav Federal Halk Cumhuriyeti'ni oluşturan altı cumhuriyetten biri olmuştur. Bosna-Hersek Mart 1992'de bağımsızlığını ilân etmiştir (BOA 1992, 24-25).

Bosna-Hersek'ten Türkiye'ye ilk kitlesel göç hareketlerinin, Berlin Kongresi'nin kararlarıyla Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan yönetimine bırakıldıktan sonraki döneme denk geldiği görülmektedir. İpek (1999, 5), bu büyük toplumsal ve siyasi hareketin asıl nedenlerini kavrayabilmek için, temeldeki sosyo-politik ve ideolojik kökenleri dikkate almak gerektiğini belirtmektedir. Özeldir ise 1878 Berlin Kongresi'nden sonra Türkiye'ye yönelik Boşnak göçünün sebeplerini Avusturya-Macaristan'ın Boşnaklara karşı izlediği siyasî, sosyal ve idarî tutumları inceleyerek açıklamak mümkündür. Babuna (2008, 41)'nin Avusturya-Macaristan döneminin Boşnakların ulusal gelişimi açısından en önemli zaman dilimini oluşturduğunu söylemesi de bu tutumla ilişkili görünmektedir.

Avusturya-Macaristan döneminde, Bosna-Hersek'in Ortodoks, Katolik ve Müslüman ahalisi arasında çatışma ortamı hazırlayan Avusturya, Müslümanlar üzerinde istediği otoriteyi kuramayınca baskı ve asimile faaliyetlerine başlamıştır. Avusturya'nın atadığı mahalli idareciler halkı ağır vergilerle bunaltarak mallarını müsadere etmiş ve cinayetler yoluyla Müslümanları Bosna-Hersek'ten göç ettirmeye çalışmıştır. Hatta bazı mahallelerde camilere şarap ve domuz eti doldurularak Müslümanların ibadet hürriyetlerinin kısıtlandığı görülmüştür. Saraybosna ve diğer şehirlerdeki okullarda öğrenim dilinin Almanca olması ve din eğitiminin Katolik mezhebini öğretecek şekilde programlanmasıyla Müslüman talebeler Hristiyanlaştırılmaya çalışılmıştır. Adalet sisteminde ise Müslümanlar aleyhine keyfî para, sürgün ve hapis cezaları uygulanmıştır (BOA 1992, 27). 400 yıldan fazla Osmanlı devleti içinde yaşadığından sonra, başka din, kültür ve gelenekten yöneticilerin Bosna'ya atanması, Boşnakları tereddüte düşürmüştür. Bunun yanında, imtiyazlı toplumsal, ekonomik ve siyasi statünün yitirilmiş olması, can ve mal güvenliğinin bulunmaması ve ağırlaşan baskılar yüzünden, Boşnakların bir kısmı göç yolunu seçmiştir (Türbedar 2006). Boşnak tarihi çalışmaları olan Babuna (2000, 26-27) Avusturya-Macaristan'ın işgalinden sonra uygulanan politikaların ve yaşanan siyasi huzursuzlukların Bosna-Hersek'te yaşayan üç etnik grup arasında en çok Müslümanları etkilediğini belirtmiştir. Göç başlangıçta sabık Türk memurları ve kendilerini yeni idare karşısında tehlikede gören bazı nüfuzlu Müslümanlarla sınırlı kalmıştır. 1881 yılında yürürlüğe giren askerlik yasası ise, Müslümanlar arasında 1883 yılına

kadar sürecek kitlesel göçlere neden olmuştur. Göçler 1883 ve 1899 yılları arasında nispeten durulsa da, daha sonra tekrar artmaya başlamış, 1900 yılında en yüksek noktasına ulaşmıştır.

Fevziye Mahallesi'ndeki görüşmeler sırasında atalarının neden göç kararı aldıkları sorulduğunda katılımcılar tarafından verilen cevaplar resmi tarih yazınıyla uyumaktadır.

“Bosna karışmış, Boşnaklara zulüm, kadınlara baskı, hücum, ortalık karışmış. Ben hala kızıyorum oradakilere, kaçmayacaklardı, şimdi orda bir avuç Müslüman kaldı, ayakaltı kaldı. Onlar (Hıristiyanlar) çoğunluk, eziyorlar mesela...” (Erkek, 59, Çiftçi). *“Rahmetli büyükler, biz orada savaştan kaçmaya başladığımız zaman, Avusturya işgal etmeye başladığı zaman Hıristiyan basmasın diye Türk kızlarının kol kola tutunup da Tuna Nehri'ne atladıklarını biliyoruz diyorlardı, yani intihar etmişler.”* (Erkek, 67, Emekli).

Bosna Müslümanlarının Osmanlı topraklarına göç etme yönünde Osmanlı Hükümeti'ne toplu müracaatları gelmeye başlayınca konu 27 Nisan 1879 tarihinde Meclis-i Vükelâ'da görüşülmüştür. Görüşmede 400.000 Bosna Müslüman'ın topluca Osmanlı topraklarına göç etmesi halinde birçok mahsur oluşacağı belirlenmiştir. Her şeyden önce göçmenlerin göç masrafları, işeleri, iskânları ve diğer masraflarının tamamının devlet tarafından karşılanmasının mümkün olmadığı tespit edilmiştir. Bosna-Hersek'te Müslümanların bulunması stratejik açıdan Osmanlı Devleti ve Balkan Müslümanları için önem arz etmekteydi. Ekonomik olarak verimli çiftliklerin terk edilmesi Bosnalı Müslümanların aleyhine bir durumdu. Bu nedenlerden dolayı Bosna Müslümanlarının topluca göç etmelerinin önlenmesi, ancak her şeye rağmen göç etmek isteyenlerin Selanik'ten askerî nakliye vapurlarıyla Anadolu'ya geçirilmeleri, iskânları için her türlü yardımın yapılması ile masrafların halkın yardımları ve devlet hazinesinden karşılanması kararlaştırılmıştır. Avusturya'nın işgale başlaması ile Bosna Müslümanları kitleler halinde Osmanlı topraklarına doğru göçe başlamıştır (Demirel 2008).

Eldeki veriler birbirini tutmadığından, Avusturya-Macaristan döneminde göç eden Müslümanların sayısı hakkında kesin bir rakam yoktur. Eyalet yönetimi göç eden kişilerin kaydını düzenli olarak ancak 1883'ten sonra tuttuğu için, bu arada göç edenlerin sayısı ile ilgili rakamlar en tartışmalı noktayı oluşturmaktadır. Türkiye'ye göç edenlerin sayısının 300.000 olduğuna dair tahminler abartılı gözükmektedir. Nüfus sayımından sonra demografik gelişim dikkate alınarak yapılan hesaplamalar göçmenlerin sayısının yaklaşık olarak 150.000 kişi olabileceğini göstermektedir (Babuna 2000, 27). Osmanlı Arşiv Belgelerine (1992, 325) göre sadece 1882-1900 yılları arasında 120 bin kadar Boşnak Osmanlı Devleti'ne göç etmiştir. Bosna-Hersek'in, güçlü bir yönetim yapısına sahip bir ülke tarafından işgal edilmesi, Boşnak toplumu üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. İşgalle karşılaşan Boşnakların bir kısmı göç ederek Bosna'yı terk etmiştir. 1878'de işgalin tamamlanmasıyla yapılan nüfus sayımında Müslümanların oranı %38.73, Ortodoksların %42.88, Katoliklerin oranı %18.80 olarak belirlenmişti. Oysa 1870 Osmanlı nüfus sayımında Müslümanlar %49.84, Ortodokslar %36.50, Katolikler %12.64, Yahudiler %0.2, Çingeneler %0.9'du. Bosna'daki Müslüman halkın sayısı, 1875-1876 Savaşı'nda yaşanan ölümler ve sonrasındaki göçler sonunda 694 binden 449 bine düşmüştü. Bu, %35'lik bir azalma anlamına gelmekteydi (McCarthy 2006, 97).

Avusturya-Macaristan yönetimi sırasında Türkiye'ye göç eden Boşnakların yaşadığı Fevziye Mahallesi'nin¹ kısa tarihine baktığımızda ise, Bosna Hersek İle İlgili Arşiv Belgeleri (1992, 182-183)'nde 19 Temmuz 1901 tarihli “Bosna Göçmenlerinin Ankara'da İskân Edildikleri Bölgeler”

¹ Fevziye Köyü, 23.07.2004 tarih ve 25531 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun geçici 2. maddesi gereği Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırlarını belirleyen 50 km yarıçap içinde kaldığından köy tüzel kişiliği sona ererek mahalleye dönüşmüştür. Bu nedenle çalışmada geçmişle ilgili bilgilere yer verirken Fevziye Köyü, bugünle ilgili olarak da Fevziye Mahallesi kullanılmıştır.

başlıklı belgede Ankara'ya göç eden Boşnakların yerleştirildikleri köylerin yeni ve eski isimleri ile hangi ilçeye bağlı oldukları şu şekilde belirtilmiştir:

Esâmî-i Cedîde:	Esâmî-i Atfika:
1- Feyz-i Hamîdî	Ankara şehrinin şarkında inşa olunan
2- Selîmiye	Haymana merkezinde
3- Burhâniye	Ördek Gölü
4- Kâdiriye	Kesik Kavak
5- Süleymâniye	Yayla Koyak
6- Hamîdâbâd	Çingirli Barutlu
7- Ahmediye	Hosılar Öreni
8- Bâyezid	Karapınar
9- Tefîkiye	Üçpınarlar
10- Fâtih	Tatarhamzalı
11- Lütî-i Hamîdî	İncegiz ma'a Çemen
12- Zıll-ı Hamîdî	Afsar
13- Halîmiye	Hacıuzun
14- İhsâniye	Dutluca
15- Ertuğrul	Kapaklı
16- Mes'ûdiye	Surtak

Görüldüğü üzere göçmen Boşnaklar Ankara'da 16 farklı bölgeye yerleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini oluşturan Fevziye'de yaşayan Boşnaklar ise mülakatlarda da aktarıldığı şekliyle Surtak (Soltak)'a yerleştirilmişlerdir.

Tablo 1: Ankara'ya Göç Eden Boşnaklar İçin İnşa Edilecek Haneler

Merkez	Muhacirin-i İslamîye				Esamî Mevaki	İnşa oluncak haneler	Üzerleri örtülüp bitmek üzere olan haneler	Duvarları bitip üzerleri henüz örülmeyen haneler	Henüz İnşasına Başlanmayan Haneler
	Geldikleri Sancaklar	Hane	Nüfus						
Zir Kazası				1	Zir merkezi İstanos	-	-	-	-
	Travnik	31	133	2	İncegiz Çemen	70	4	50	-
	Tuzla	12	58	3	Afsar	84	25	-	59
	Bihke	16	80	4	Hacı Uzun	100	-	20	-
	Panaluka	23	111	5	Dutluca	50	-	54	-
	Saray	4	19	6	Kapaklı	15	15	-	-
				7	Surtak	80	-	50	-
Yekün	86	401		Yekün	399	44	174	59	

Turkish Studies

Tabloda görüleceği üzere Surtak köyüne kaç hanenin yerleştirildiği ya da köy halkının nereden geldikleri bilgisi resmi kaynaklarda yer almamaktadır. Aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi, bu bilgiye yapılan görüşmelerle de ulaşılamamıştır.

Tablo 2: Atalarının Türkiye'ye Nereden Geldiklerini Bilme Durumları

Seçenekler	Katılımcı Sayısı	%
Bosna Hersek	36	72
Saraybosna	5	10
Hersek	3	6
Yenipazar	2	4
Zenitsa	1	2
Mostar	1	2
Taşlıca	1	2
Yugoslavya	1	2
Toplam	50	100

Göçmenlerin göç süreçleriyle ilgili bilgi sahibi olup olmamaları geleceğe dönük olarak kimliklerinin yaşatılmasında ve çevreye uyumlarında önemli göstergelerdir. Boşnak göçmenlerle yapılan görüşmeler sırasında katılımcılara bu konuyla ilişkili yöneltilen en önemli sorulardan birisi “*atalarının Türkiye'ye nereden geldiklerini bilme durumları*” olmuştur. Sonuçlar tablolatırıldığında katılımcıların %72'sinin Bosna-Hersek'ten geldikleri cevabını verdikleri görülmektedir. Göçmenlerin hafızaları, kimliklerinin ve kültürel geleneklerinin yaşatılması hususunda kuşaklararası geçişlerde önemli bir faktördür. Birinci kuşaklarda genellikle kültürel formların ve kimliklerin yaşatılması daha yüksekken, üçüncü kuşağa gelene kadar bu ağların görece zayıfladığı gözlenmiştir.

Ortak tarihsel bellek ya da tarihsel anılar bir grubun kimliğinin yaşatılması açısından önemli olduğu için görüşmelerde ortaya çıkarılması amaçlanan konulardan birisini köyün tarihiyle ilgili olarak grubun paylaştığı ortak tarihsel anılar oluşturmaktadır. Bu anlamda katılımcıların ortak görüş içinde oldukları konular; köye ilk yerleşim, köyün adının değiştirilme süreci ve köye ilk göç edenlerin uğraşlarıyla ilgilidir.

Köye ilk göçün gerçekleştiği döneme ait bilgiler görüşme yapılan hemen her köylü tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: “*Devlet önce Gölbaşı'na bağlı Ballıkpınar köyüne yerleştirmiş bizimkileri ama çok sivrisinek var diye beğenmemişler, Sonra İncek tarafına geliyorlar, orayı da beğenmiyorlar. Burası yeşillik, ormanlık olduğu için bakıyorlar burası bizim vatanımıza benziyor, burası Bosna Saray diyorlar, burayı tercih ediyorlar. Bize meşe olacak diyorlar, bizim kahvemiz evde pişecek, tarlaya inene kadar soğumayacak. Biz de diyoruz biraz akılsızlık yapmışlar, güzel yerleri bırakmışlar; yerimiz de güzel ama dağın taşın içindeyiz, ne kadar güzel olsa da...*” (Erkek, 26, Çiftçi)

Köyün ismiyle ilgili kulaktan duyma edinilen bilgiler de, grubun paylaştığı ortak tarihsel anılara örnek gösterilebilir. Buna göre Fevziye Köyü, İpek Yolu üzerinde kurulu bir köy ve bu yol üzerinden geçen kervanlar soluklanmak için köyde mola veriyorlar. Bu nedenle köye “*soluklanmak*” anlamında Soltak adı veriliyor. Köyün bugünkü adı olan Fevziye ise, Mareşal Fevzi Çakmak'tan gelmektedir. Köylülerin anlatılarına göre, Fevzi Paşa Kurtuluş Savaşı sırasında köyü karargâh olarak kullanır, köyün adını sorar. Köylüler de Boşnakça Soltak derler. Bunun üzerine Fevzi Paşa, benim adım Fevzi, burası da Fevziye Köyü olsun der.

Grubun paylaştığı ortak tarihsel anıların bir diğeri, 1900'lerin başında ilk göçle gelenlerin çoğunun inşaat ustası olması, diğer kısmının ise tarım ve hayvancılıkla uğraşmasıdır. “*Dedem mesela birinci sınıf inşaat ustasıydı. Zaten köyümüzün ilk yerleşimine şöyle bir bakarsanız, bir köşeden bakın öbür köşeyi görürsünüz o kadar düzgün duvarlar çekilmiş, yollarda düzgün. Avrupa'dan modern şey getirmiş atalarımız. Bugün bile etraf köylere bir bakın mesela doğru dürüst kamyon girecek yollar yok.*” (Erkek, 59, Emekli), “*Hemen hemen %60'ından fazlası %70'e yakını inşaat ustasıymış. Diğerleri de çiftçilik yaparmış. Mesela benim rahmetlik babam bir ev alırdı. Kapısını penceresini kendi elleriyle yapardı. Amcalarımın içinde iki amcam hariç hepsi inşaatçı.*” (Erkek, 58, Emekli) şeklindeki ifadeler Babuna (2000, 27-28)'nın verdiği bilgilerle benzerlik göstermektedir. Buna göre 1891-1897 yılları arasında Türkiye'ye göç eden Boşnakların faaliyet gösterdikleri ekonomik sektörlere göre dağılımı şu şekildedir: Ziraat %71,27, zanaatkârlar %10,51, işçi ve gündelikçiler %7,46, tüccarlar %5,30, serbest meslek sahipleri %2,24, diğerleri %3,22.

2. Araştırmanın Konusu ve Yöntemi

Araştırmanın konusunu, Fevziye Mahallesi'nde yaşayan Boşnakların kültürel kimliklerini oluşturan öğelerin saptanması oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmada göçmenlerin göç süreçlerine de değinilerek, göç, kimlik ve aidiyet olguları arasındaki ilişkilerin saptanması amaçlanmaktadır. Araştırmada yorumlayıcı sosyoloji temel alınarak, anlamaya yönelik bir çalışma yapılmıştır. Nitel araştırmada asıl araştırılan katılımcıların araştırma problemine verdikleri anlamlardır. Bu bağlamda birçok kişinin belirli bir fenomene ilişkin yaşanmış tecrübelerini nasıl anlamlandırdıklarının anlaşılabilmesi için fenomenolojik nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Çalışmada ele alınan temel sorular aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Boşnakların kültürel kimliklerini oluşturan öğeler nelerdir?
- Boşnakların kültürel kimliklerini oluşturan hangi unsurlar, yeni çevreye uyumlarını ve aidiyetlerini kolaylaştırmakta ya da zorlaştırmaktadır?
- Göç süreci, göçmenlerin kimlik tanımlarını nasıl etkilemiştir?

2.1. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni 163'ü erkek, 147'si kadın ve 70'i çocuk olmak üzere 380 kişiden oluşmaktadır. Çalışmanın örnekleme ise 21'i kadın, 29'u erkek olmak üzere toplam 50 kişiden oluşmaktadır. Çalışılan nüfusun homojen bir yapıya sahip olması, gereğinden fazla bir örneklem gereksinimini ortadan kaldırmıştır. Çalışmada, grubun özelliklerini en iyi yansıtan, araştırmacıya en etkin ve verimli veriyi sağlayacak olan örneklem seçimine dikkat edilerek, kartopu veya zincirleme örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Bu çerçevede muhtara ve daha sonra ulaşılan kişilere “Bu konuda en çok kimler bilgi sahibi olabilir? Kimle/Kimlerle görüşmemizi önerirsiniz?” sorusu yöneltilerek görüşme yapılacak kişiler belirlenmiştir.

2.2. Veri Toplama Teknikleri

Boşnakların kültürel kimliklerini oluşturan öğelerin ortaya çıkarılmasında nitel araştırma tekniklerinden derinlemesine görüşme tekniğiyle birlikte gözlem tekniğinden ve doküman incelemesinden yararlanılmıştır. 12-26 Haziran 2011 tarihleri arasında sahaya yedi kez gidilerek derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların onayları alınarak görüşmelerde ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi ve video kamera kullanılmıştır. Görüşme süreleri 60-120 dakika arasında değişmiştir.

2.3. Nitel Verilerin Analizi

Wolcott, nitel veri analizinde üç yol önermektedir: Birinci yol, toplanan verinin özgün formuna mümkün olduğu kadar sadık kalarak ve gerektiğinde araştırmaya katılan bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntı yaparak betimsel bir yaklaşımla verileri okuyucuya sunmaktır; veriler ve ulaşılan sonuçlar birbirine anlatım olarak çok yakındır. Örneğin, görüşmelerden uzun aktarımlar yapılabilir ve gözlem notları özgün haline yakın bir biçimde betimlenebilir. İkinci yol ise, birinci yaklaşımı da içeren bir biçimde, bazı nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak amacıyla “sistemik analiz” yapmaktır. Veriler betimsel bir yaklaşımla sunulur ve belirlenen bazı temalar ve temalar arası ilişkiler belirlenir. Bu yaklaşımda araştırmacı, veri analizini bir adım öteye götürmekte ve okuyucuya yardımcı olabilecek birtakım ek analizler yapmaktadır. Üçüncü yaklaşımda ise araştırmacı, birinci veya ikinci yaklaşımı temel alır ve buna ek olarak, veri analizi sürecine kendi yorumlarını da dâhil eder (Wolcott 1994; aktaran Yıldırım ve Şimşek 2006, 221-222). Çalışmada nitel veri analiz tekniklerinden “betimsel analiz tekniği” ve bir dereceye kadar da “sistemik analiz” kullanılmıştır.

3. Kimlik Kavramı ve Kimliğe Kuramsal Yaklaşım

“Kimlik, en genel manada kolektif aidiyetlerden katıldıklarımız, arzularımız, hayallerimiz, kendimizi tasavvur etme, yaşama -ilişki kurma- tanınma biçimimiz gibi hayattaki duruş yerimizi bildiren niteliklerin toplamıdır.” (Bostancı 1998, 39) Kimlik kavramı çok yönlü bir kavramdır ve sosyal bilimlerde bu kavram değişik açılardan ele alınıp değerlendirilmektedir. Bilgin (2007, 11-26) kimliği, bir kişi veya grubun kendisini tanımlaması ve kendini diğer kişi veya gruplar arasında konumlandırması olarak tanımlar. Kimlik ihtiyacı bazı boyutlarında diğer insanlara benzemeyi, bazı boyutlarında ise onlardan farklılaşmayı gerektirmektedir. Dolayısıyla kimlik kavramı, benzerlik ve farklılık kutupları arasında diyalektik bir tarzda kendini göstermektedir.

Kimlik, sosyalleşme bağlamında kişilik gelişimi ve toplum olgusu ile karşılaştırılınca da kültürle ilişkilidir. Kültürün özelliklerini bünyesinde barındırır. Kültürün değişim ve gelişim ilkesi kimlikte de vardır. Kendini yenilemeyince veya başka farklı ortamlara maruz kalınca değişim kaçınılmaz olur (Köseoğlu 1995, 42). Kültür, insan türüne özgü bilgi, inanç ve davranışlar bütünü ile bu bütünün parçası olan maddi nesnelere. Toplumsal yaşamın dil, düşünce, gelenek, işaret sistemleri, kurumlar, yasalar, aletler, teknikler, sanat yapıları gibi her türlü maddi ve tinsel ürününü kapsamına alır (Adanır 2003, 23).

Kimlik ve kültürün bileşkesini oluşturan kültürel kimlik ise; doğuştan sonra elde edilenler ve kazanılanlarla ilgilidir. Ortak değerlerden, ahlak anlayışından, örf-âdetlerden, edebiyat ve musikiden, topluma has geleneksel sanatlardan, konuşulan dilden, ulusal sembollerden, belirleyici ve farklılaştırıcı mimarilerden, dini inanın toplumda kendini bulan şekliyle, mutfaktan, günlerin topluma göre ifade ettiği anlamdan, hissedilen duyguların paylaşılması ile ortaya çıkan çok unsurlu bir olgudur. Oluşumu için tarih, din, dil gibi olgular rol alırken yaşanan ortak acılar, sevinçler kültürel kimliği yoğurmakta ve geliştirmektedir (Yıldız vd. 2002, 29).

Kültürel kimlik, “Ben kimim?”, “Biz kimiz?” sorularına verilecek cevaptır. Kültürel kimlik, aynı ortak kültürü paylaşan insanların kimliğidir. “Kültürel kimliğin ferdi aşan, sosyal bir boyutu vardır. Ferdin sosyal bir varlık olması, farklı özellikleri ile teşkilatlanmış insan toplulukları içinde yaşayabilmesi, topluluğu fertte temsil ettirir hale getirmiştir.” (Erkal vd. 1997, 174) Bu tanımlama kültürel kimliğin doğduğumuz andan itibaren verili olmadığını, içinde yaşanan toplumsal yapıda inşa edildiğini göstermektedir.

Kimlik oluşumuyla ilgili kimliğin verili (primordialist), inşacı (konstruktivist), durumsal ve öznel olduğuna dair görüşler dile getirilmektedir. Primordialist kuram, kimliğin doğumla birlikte kazanıldığı varsayımını ileri sürmektedir. Diğer yaklaşımlar ise primordialist yaklaşımı çürütmek

için ortaya atılmışlardır. İnşacı yaklaşım, kimliğin doğuştan kazanılan bir veri olmadığını; kültürel-tarihsel ve sosyal olarak sürekli inşa edildiğini ele almaktadır. Çalışmada kimliklerin inşa ürünü olduğu ve kimliğin bitmiş olmadığı, aksine sürekli akışkan ve değişken, sınırlarının belirsiz olduğu ve dinamik bir süreç olduğu görüşü benimsenmektedir.

Kimliğe bu şekilde ele almak, kimliğin “kültürler tarafından dışlama ve dâhil etme gibi sosyal süreçlerle doğrudan ilgili” (Barth 2001, 11-12) olduğu Barthçı yaklaşımı kabul etmek anlamına da gelmektedir. Buna göre bir kişinin herhangi bir gruptan olduğunu ya da olmadığını öne süren, kendinden daha çok başkalarıdır. Ya birileri, kendilerinden olmadığı için onu dışlar ya da başkaları belirli gerekçelerle bireyin kendilerine ait olduğunu iddia eder (Maalouf 2000, 26). Bu nedenle “etnik kimliklerin oluşum koşullarını anlamaya çalışmak” (Barth 2001, 32) daha çok önem taşımaktadır.

Kültürel kimliği oluşturan ve kültürel kimliğe aidiyeti sağlayan öğelerin neler olduğu konusuna gelince, burada belirtilmesi gereken, kültürel kimliği oluşturan öğelerin sabit, verili bir öz olmadığı zamana, şartlara ve etkileşim süreçlerine bağlı olarak bireylerin kendilerini yeniden tanımlama süreçleriyle birlikte değişken olduğudur. Etnik, kültürel veya herhangi bir kimliğin oluşumu ‘yerel şartlara’ (Eidhem 2001, 41-62) ve karşılaşmalara bağlıdır. Bu nedenle “kimlik, bir ‘nesne’ olarak değil, ‘bir simgeler ve ilişkiler sistemi’ olarak düşünülmelidir” (Morley ve Robins 1997, 74).

Kurtişoğlu (2008), Boşnak kültürel kimliğinin dine göre Doğulu ve Osmanlı, dile göre Slav, yaşam biçimine göre hem Avrupalı hem Doğulu olarak algılandığında “Biz kimiz?” sorusunun cevabının tartışmalı bir durum yarattığını belirtmektedir. Ona göre, burada kendini tanımlama ve ait olma dışında, ötekiler tarafından da tanımlanması kültürel kimliğin oluşmasında başka bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum kültürel kimliğin iyice bulanıklaşmasına neden olmaktadır. Kurtişoğlu’na göre, bireysel kimlik için onu oluşturan öğelerden biri çıkarıldığında artık o kişi aynı kimliğe sahiptir demek olanaklı değilken, kültürel kimlikte onu oluşturan öğelerden birine sahip olmayan bir kişi ona ait olan kültürel kimlikten çıkmış sayılmaz. Bu durum kültürel kimliği oluşturan öğelerin zaman içinde değişebildiğine işaret etmektedir. Öyleyse bir gruba aidiyet hissetmek için kültürel kimliği oluşturan öğelerden çoğunluğuna sahip olmak yeterli olmaktadır. Kültürel kimlik de vurgu, yaşanılan toplumsal yapıdaki kültürel unsurlara yapılmaktadır. Bu anlamda tarih birliği, vatan olgusu, dil, din, örf ve âdetler, giyim şekli, yemekler gibi kültürel öğeler bireylerin kültürel kimliklerini inşa etmelerinde temeldir. Kültürel kimliği ele alan bir çalışma, kültürel kimliği oluşturan unsurlardan birini temel almak yerine bu unsurların birbiriyle zaman içinde değişen etkileşimlerini dikkate almak zorundadır.

Burada belirtilmesi gereken önemli bir konu da, çalışmada etnik kimlik yerine, kültürel kimliğin temel alınmasının tesadüfen yapılan bir tercih olmadığıdır. Bunun temel nedeni, etnikliğin soyla ilişkilendirilebilmesidir. Bosna Savaşı sırasında Hırvatlar, Sırlar ve Boşnaklar arası yaşanan çatışmalara “etnik çatışma” denilmesi, etnikliğin soydan çok kültürel özelliklerle açıklandığının göstergesidir. Bu anlamda Babuna (2008, 45)’nın, “Bosna Müslümanları etnik açıdan Sırlar ve Hırvatlar gibi Güney Slav olup, bu üç etnik grup Boşnakça, Hırvatça ve Sırpça gibi değişik isimlerle adlandırılrsa da büyük ölçüde ortak bir dili paylaşmaktadırlar. Böyle bir ortamda din, Bosna Müslümanları açısından en önemli etnik sınır olma özelliğini kazanmıştır.” şeklindeki ifadesi etnikliğin kültürel öğeler çerçevesinde tanımlandığına dikkat çekmektedir.

Etnik grupları birincil ve ikincil etnik gruplar olarak ayıran Isajiw (1993, 416), bu ayrımın grup kültürünün ayrı bir unsur olarak ortaya çıktığı yer ve bölgeden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Buna göre birincil etnik gruplar tarihsel oluşumlarını aynı bölgede gerçekleştiren gruplar iken; ikincil etnik gruplar ise tarihsel oluşumlarını şu an yaşamış oldukları mekândan farklı bir yerde gerçekleştirmiş olan gruplardır. Etnik oluşum kaynağı, bir insanın etnik bir sosyal grup

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

içinde sosyalleşmesi olarak tanımlanabilirken, gerçekte veya sembolik olarak belirli bir atadan gelen insanların atalarıyla aynı sosyal sistemi paylaşması olarak da görülebilir (Isajiw 1990). Smith (1986), bir grubu “etnik cemaat” kategorisine koymadan önce altı koşulun yerine getirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu altı koşul şu şekildedir: Grubun kendine verdiği bir isim, ortak ata inancı, bireyi cemaate bağlayan tarihsel bir bellek ya da anı zinciri, paylaşılan bir kültür, bir toprak parçasına bağlılık hissi, bireylerin kendilerini o grubun bir parçası, yani tek bir etni olarak görmeleridir.

Burada belirtilmesi gereken bir başka önemli husus, çalışmada emik bakışın kullanılmasıdır. Önder (2010, 4)’e göre emik bakış, bir grubun kendi kimliği ile kendi tanımıdır, kendini “ne”, “kim” olarak gördüğüdür. Emik bakışa dayalı kimlik tanımında belirleyici olan etmen, grubu oluşturan kişilerin özgür iradelerine dayalı kendi kimlik tanımlarıdır. Kişi kendini ne, kim olarak görüyorsa odur. Emik bakışa dayalı etnik grup kimliği açık, belirgin olabileceği gibi, bazı durumlarda muğlak, kısmi de olabilir. Kısmi kimlik, soy olarak farklı bir kökene mensup olduğuna inanmakla beraber, kimliğini toplumsal ilişkilerde ayırt edici bir etmen olarak görmeyen, ortak sosyal, kültürel değerleri, ulusal kimliği benimseyen, ülkenin birlik ve bütünlüğü konusunda duyarlı, uzlaşmacı grup kimliği olarak tanımlanabilir.

4. Örneklemin Genel Özellikleri

Bu başlık altında örneklemin yaş, medeni durum, öğrenim durumu, meslekleri gibi bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 3: Yaşa Göre Dağılım

Seçenekler	Katılımcı Sayısı	%
25-29	2	4
30-34	2	4
35-39	1	2
40-44	3	6
45-49	4	8
50-54	10	20
55-59	6	12
60-64	11	22
65-69	3	6
70 yaş üstü	8	16
Toplam	50	100

Katılımcıların yaş dağılımlarına bakıldığında; en yüksek yaş aralığının 60-64 olduğu görülürken (%22), bunu 50-54 yaş aralığı (%20) takip etmektedir. Aynı şekilde 70 yaş ve üstünün oranı %16 iken, 55-59 yaş aralığının ise %12 ile bu oranı takip ettiği görülmüştür. Yaş aralığının 50 yaş ve üstünde yoğunlaşmasının (%76) nedeni, köyden Ankara başta olmak üzere diğer şehirlere göçün olmasıdır. İş kaynaklarının azlığı, köyün sosyal hayat bakımından yoksun olması, köyün gençlerin beklentilerini karşılayamaması gibi sebeplerden ötürü köyde genç nüfusun az olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 4: Medeni Durum

Seçenekler	Katılımcı Sayısı	%
Evli	47	94
Eşi ölmüş	3	6
Toplam	50	100

Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında; %94'ü evliyken, eşi ölen katılımcı sayısı ise %6'dır. İlk göç sırasında göçmenlerin kendi aralarında evlilik yaptıkları, ancak yerleştikleri çevreye uyum sağladıktan sonra dışarıdan kız alıp, dışarıya kız verdikleri görülmüştür. Bu durumu tespit etmeye dönük "20-30 sene öncesine kadar bizi kabul edemediler dediniz ya, o dönemde nasıl evleniyorlardı, köy içinden mi?" şeklinde yöneltilen soruya katılımcılardan birisi; "Evet evlilikler köy içinden yapılıyordu. İlk başlarda komple öyleydi, dışarıdan pek azdı. Sonra bozulduk tabii, herkese vermeye başladık Çingen, Abdal karışık. Türk, Kürt, yerli ne varsa veriyoruz ayırım yapmadan, ama eskiden yoktu öyle bir şey." (Erkek, 67, Emekli) şeklinde dışarıdan evlenmeyi bozulma olarak değerlendirmiştir. Aynı şekilde diğer katılımcılar da dışarıdan evliliklerin olup olmadığı sorusuna; "Oluyor tabii, biz oradan alıyoruz, onlar bizden alıyorlar. Çevre köylerle akrabası olanlar çok." (Kadın, 57, Ev Hanımı) ve "yabancıdan alıyoruz, yabancıya veriyoruz, örneğin bizde Boşnakla evlenen hiç yok çocuklarda." (Erkek, 59, Çiftçi) şeklinde yanıtlar vermişlerdir.

Tablo 5: Öğrenim Durumu

Seçenekler	Katılımcı Sayısı	%
Okuma-yazma bilmiyor	1	2
Yalnız okur-yazar	6	12
İlkokul mezunu	30	60
Ortaokul mezunu	7	14
Lise mezunu	6	12
Toplam	50	100

Katılımcıların öğrenim durumlarına bakıldığında en yüksek oranın %60 ile ilkokul mezunlarının oluşturduğu görülürken, bu oranı %14 ile ortaokul mezunları takip etmektedir, lise mezunu ile yalnızca okur-yazar olduğunu söyleyenlerin oranının ise %12 olduğu görülmüştür. Görüşmeler sırasında köyün eğitim profiline bakıldığında köyde yaşayan kuşağın (40 ve üstü) eğitim durumlarının ilkokul, ortaokul veya lise seviyesinde olmasına rağmen çocukların üniversite eğitimi aldıkları ya da geleceklerini almaya dönük olarak planladıkları dikkat çekmiştir.

Tablo 6: Meslek Grupları

Seçenekler	Katılımcı Sayısı	%
Ev hanımı	20	40
Emekli	13	26
Çiftçilik	9	18
İşçi	3	6
Serbest meslek	3	6
Hayvancılık	2	4
Toplam	50	100

Katılımcılardan sadece dört tanesi hiçbir sosyal güvenlik kurumundan yararlanmamaktadır. Bunlardan ikisi devletten üç ayda bir aldığı yaşlılık aylığı ile geçinmekte, birisi ise özürülü çocuğu

Turkish Studies

için devletten yardım almaktadır. Köyde gözlemlenen en önemli olgulardan birisi köyde yaşlı nüfusun ağırlığıdır. Bu kuşağın büyük bir çoğunluğu Bağ-Kur'dan emekli olmakla birlikte halen çiftçilik yapmaktadır.

5. Boşnak Kimliğini Oluşturan Unsurlar Işığında Verilerin Analizi

Bu başlık altında Boşnakların kendilerini nasıl tanımladıkları, kendilerini Türkiye'ye ait hissetme durumları, eşlerinin etnik kökeni, dil, din ve Boşnaklara özgü örf, âdet ve gelenekler olmak üzere genel olarak kültürel özellikler ele alınarak kendilerini tanımlamada önem verdikleri unsurların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

5.1. Göçmen Kimliği

Boşnakların kimliğini oluşturan önemli unsurlardan birisi göçmen kimliğidir. Göçmen kimliğini analiz edebilmemiz için öncelikle göç ve göçmen kavramlarıyla ilgili bilgilere yer vermemiz gerekmektedir. Göç, “kişilerin gelecekteki hayatlarının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere, tamamen veya geçici bir süre ile bir iskân biriminden diğerine, yerleşmek kaydıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme” (Akkayan 1979, 20) hareketi şeklinde tanımlanmaktadır. Konumuzu oluşturan milletler arası göç kavramına baktığımızda ise, “herhangi bir amaçla kendi ülkesi dışına çıkan ve diğer ülkelerde hayatını sürdürmeye başlayan kişilerin meydana getirdiği uzun mesafeli göçleri gerçekleştiren insan hareketi” (Asar 2004, 242) şeklinde tanımlanmaktadır.

Kurtişoğlu (2008) ise, Boşnakların Türkiye'ye göçünü “vatanlararası göç” olarak değerlendirmektedir. Ona göre, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasının ardından farklı cumhuriyetler arasındaki göçü iç veya dış olarak isimlendirmek oldukça zordur. Bu sınıflandırmada resmi sınırdan çok vatan kavramı daha ön plana çıktığından, bu durumda kalanlar iki tarafı da vatan olarak algıladıklarından, bu tür göçler ne iç ne de dış olarak değerlendirilemeyecektir.

Görüşüğümüz kişilerin “*Orada bir vatan dedelerimizden. Burada vatanımız.*” (Erkek, 59, Emekli), “*Ben göç etmezdim. Niye başka, yabancı bir vatan da durayım, kendi vatanımda ölürdüm. Ama şimdi Türkiye'deyim, Bosna gözümde değil. Yakılsın, yıkılsın benim gözümde değil. Benim vatanım burası.*” (Erkek, 25, Çiftçi) ifadelerinde hem Türkiye'den hem de Bosna'dan bahsederken “vatan” kelimesini kullanmaları, gerçekleştirdikleri göçün vatanlararası bir göç olduğunu destekler niteliktedir. Bazı durumlarda anavatan ve vatan ayrımı yapıldığı da dikkat çekmektedir: “*Orayı gezmek-görmek isterim ama anavatan burası bizim artık, mümkün değil, ben buranın turnağını bile değişmem oraya.*” (Kadın, 60, Ev Hanımı). Bu ifadeler aynı zamanda grup için “ortak bir vatan olgusu” nun önemini göstermektedir. Kimlik üzerine çalışan çoğu uzman ortak toprak ya da ortak vatan olgusunun grup kimliğinin korunması ve devamı açısından önemli bir olgu olduğu görüşünü paylaşmaktadır (Isajiw 1974, 115-17; Smith 1999, 45; Çakıllıkoyak 2005, 53; Aydın 1995, 51).

Tekeli (2008, 43) ise Bosna-Hersek'ten yaşanan göçleri Osmanlı Devleti'nin ulusal devletlere ayrışması sırasında oluşan ve büyük sayıda nüfusun yer değiştirdiği “Balkanlaşma göçleri” kapsamında değerlendirmiştir. Bu anlamda Balkanlaşma göçleri, 1860-1927 arasında kapsayan yıllarda, büyük topraklara yayılmış bir sanayi öncesi imparatorluğun millî devletlere parçalanması gibi siyasi sebeplerle ortaya çıkmıştır. Küçülen imparatorluğun kaybolan topraklarında, artık barınamayan Müslüman nüfus, kitleler hâlinde Anadolu'ya sığınmayı çare olarak seçmiştir.

Göçmen kavramına baktığımızda ise, Develioğlu (1996, 794), göçmen ve muhacir kelimelerini “göç eden, bir ülkeden gelip başka bir ülkeye yerleşen” anlamında eş anlamlı olarak kullanmıştır. Göçmen, Türkçe kelime hazinesine muhacir kelimesinden sonra girdiği için, günümüzde daha yakın zamanda meydana gelen göçlerle gelenleri çağrıştırırken, Osmanlı

arşivlerinde muhacir terimi kullanılmaktadır. Çalışmada grubun kendisini nasıl tanımladığı üzerinde temellenen emik yaklaşım kullanılması, göçmen ya da muhacir kelimelerinden hangisinin tercih edileceğini de belirlemiştir. Bir katılımcının “*Bulgaristan göçmenleri kendilerine muhacir der, biz göçmen deriz.*” (Erkek, 50, Emekli) şeklindeki ifadesi göçmen ve muhacir kavramları arasında ayırım yaptıklarını göstermesine rağmen; başka bir katılımcının “*Muhacir, bütün eşyasını, malını mülkünü bırakıp gelene deniyor, aslında hepimiz muhaciriz. Bizim burada sadece Bulgaristan göçmenine muhacir deniyor. Sadece canlarını alıp gelmişler, hepimiz muhaciriz yani...*” (Kadın, 40, Ev Hanımı) şeklindeki ifadesi ise, Fevziye Mahallesi’nde Bulgaristan göçmenlerinin muhacir olarak tanımladığını, kendilerini ise “göçmen” olarak tanımladıklarını göstermektedir. Bu nedenle çalışmada göçmen kelimesinin kullanımı tercih edilmiştir.

Göç olgusu ile kimlik arasında önemli ilişki vardır. Göç eden insanlar göç sürecinde benlikleriyle birlikte benliklerinin parçasını oluşturan kimliklerini de getirirler. Göç sonucunda ise kimliklerini ve aidiyetlerini yeniden sorgulamak zorunda kalırlar. Kimlik ve aidiyet sorunu daha çok göç hareketini gerçekleştiren ilk kuşakta yoğun olarak hissedilmekle birlikte daha sonraki kuşaklarda da kimlik tanımlama konusunda çelişkiler ve/veya ikilemler yaşanmaktadır. Kimlik ve aidiyet sorunu yaşayan göçmenler, geldikleri yerlerde kendilerini kabul ettirmeye çalışmakta; çevreleriyle girdikleri toplumsal etkileşim süreciyle birlikte çevreleri tarafından kabul edilme ya da dışlama dinamikleri devreye girmektedir. Bazı durumlarda yerli halk ile uyumsuzluk, yabancılaşma hatta çatışma gibi toplumsal sorunlar yaşanabilmektedir. Fevziye Mahallesi’nde yaşayan Boşnaklar açısından ele aldığımızda dedelerinin Türkiye’ye ilk göç ettikleri dönemde Türkçe bilmemelerinden ötürü yerli halk tarafından “gâvur” olarak etiketlenmişlerdir. Yerli halk tarafından dinsel kimlik odaklı “öteki” tanımlaması, yerli halk ile etkileşimlerinin oldukça sınırlı kalmasına neden olmuş, kız alıp-verme, arkadaşlık-komşuluk ilişkileri kurulamamıştır. Bu durum Bosna Savaşı’na kadar devam eden söz konusu dönemde Boşnakların kimlik tanımlarında yerli halkla onları farklı kılan “göçmenlik” ve benzer kılan “Müslümanlık” kimliklerine vurgu yapmalarına neden olmuştur. Bu durum kimliğin hem farklılıklar hem de benzerlikler üzerine inşa edildiğini göstermesi açısından önemlidir.

İlk göç ettikleri dönemle ilgili olarak katılımcıların ifadeleri bu dönemde ortaya çıkan sorunlara işaret etmektedir: “*Kendilerini yabancı hissetmişler dedelerimiz. Daha önce civar köylerle ciddi sorunlar çıkmış ama şimdi yok. Geçirmiyorlarmış bizi köylerinden. Önce siz gâvursunuz demişler. Hatta kızmışlar dört köyün toprakları bölündü bize verildi diye, sınırları buraya kadarken aşağılara inmiş. Boşnaklara çok kızmışlar.*” (Erkek, 25, Çiftçi). Bu durum bir başka katılımcının ağzından şu şekilde anlatılmıştır: “*İlk geldiklerinde dil sorunu varmış, araç-gereç sorunu varmış. Orada yaşadıklarının daha çoğunu burada çekmişler. Yapılan evler akmış, dil bilmemezlikten çekilen sıkıntıları büyük olmuş. Şehre inip ihtiyaçlarını temin edememişler. Etraf köylerle sıkıntılar olmuş, bize gâvur diye ithamlar olmuş hatta biz bile çocukken yaşadık.*” (Erkek, 56, İşçi).

Müslüman kimliğine yapılan vurgu ise şu şekilde açıklanabilir. Dil, din, örf ve âdetler gibi kültür öğelerinin farklı olması yabancılığı arttırmakta ve göç edilen topluma uyumu olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu durum göçmenlerde kimlik arayışına neden olmakta ve kendilerini geldikleri toplumla özdeş kılan yönlerin öne çıkması söz konusu olmaktadır. Yapılan görüşmelere göre yerli halk tarafından Boşnakların kabul edilmesi ve yoğun toplumsal ilişkilerin başlaması (kız alıp-verme, düğünlere ve cenazelere katılma, komşuluk, vb.) Bosna Savaşı’na denk gelmektedir. Bu savaş, Boşnakların Müslüman olduğunun yerli halk tarafından anlaşılmasının tarihidir.

Göç ile birlikte oluşan kimlik sorunlarının diğeri, ikili kimlik oluşumlarıdır. Göçmenler, hem kendi geldikleri ülkenin kültürünü ve değerlerini korumaya çalışmakta, hem de gittikleri ülkenin kültürü ve değer yargılarıyla yaşamaktadırlar. Ancak bu durum daha çok göç eden birinci kuşak

Turkish Studies

için geçerli olmakta, daha sonraki kuşaklarda göç edilen toplumun kültürel özellikleri daha kolay benimsenmektedir. Bu nedenle ilk kuşakta “Boşnak” ya da “göçmen” kimliği ön plana çıkarken; ikinci kuşak kimlik arayışı içindedir. Daha sonraki kuşaklar için ise “Boşnak kökenli Türk vatandaşı” ya da “Türk” kimliği tanımlamaları hâkim olmaktadır.

Göç olgusu yoğunluğuna, nedenlerine, mesafesine ve süresine göre farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Göçü ve göç eden kişileri tanımlamada, gidilen ülkeye (iç göç, dış göç); zamana (kısa süreli, uzun süreli); sebebine (zorunlu göç, serbest göç); büyüklüğüne (bireysel, aile, topluluk) ve yasallığına göre (yasal, yasadışı göç) sınıflandırmalar yapılmıştır (Coşkun 2004, 14-16). Bunlardan gönüllü göçler, bireylerin isteğine bağlı olarak ortaya çıkarken, zorunlu göçlerin bireylerin isteği dışında savaş, terör, kan davası, deprem, sel, yangın gibi olaylar sonucunda meydana geldiği söylenebilir. Osmanlı Devleti'nin küçülmesi ve millî devletlere parçalanması sırasında ortaya çıkan “Balkanlaşma göçleri”nin, hem bir dış göç olması, hem de savaş ve şiddetle ilişkili olması bakımından, mecburî göçler sınıfı içinde ele alınmasının daha doğru olacağı yönündeki Tekeli (2008, 44)'nin görüşü Boşnakların göç sürecini izah eder niteliktedir.

Boşnak göçleri, zorunlu göçler arasında sınıflandırılmasına rağmen katılımcıların bir kısmı “Atalarınız Bosna'dan neden göç etmişler?” sorusuna “*Savaşmak için belirli hassas noktalara yerleştirmişler Osmanlılar dedelerimizi. Savaştan sonra kaldılar. Balkan, I.Dünya, II. Dünya savaşında falan bulunmuşlar. Benim dedem anlatıyordu rahmetlik.*” (Erkek, 75, Çiftçi) şeklinde verdikleri cevaplar göç kararının tamamen isteğe bağlı olarak verildiğine işaret etmektedir. Bu açıklamalara rağmen Deringil (1991, 436), göçmenlere sanat ve ziraat erbabı insanların ithali olarak sadece iktisadî açıdan değil, “potansiyel asker tedârîki” olarak da bakıldığını; ancak, Boşnakların göçüne bu doğrultuda yaklaşılmadığını belirtmektedir. Bunun nedeni Bosna-Hersek'teki hükümler hakkının devamının Müslüman halkın bölgedeki varlığı ile sağlanacağına inanılmasıdır. Osmanlı Arşiv Belgeleri (1992)'nde de Boşnakların göç etmemesi için alınan tedbirler belirtilmektedir.

Fevziye Mahallesi'nde yaşayan Boşnakların göçmen kimliklerine yaptıkları vurgu geçmişe nazaran etkisini yitirmiş olsa da halen kimlik ögesi olmaya devam etmektedir. Bazı katılımcılar “*Evet, gelini göçmen diye tercih ettik, yakın, uyuyor kültürlerimiz göçmenlerle. Türk kültürüyle de uyuyor ama yine de farklılık var. Saygısı çok farklı göçmen halkının, mesela Boşnaklara göre kıyaslarsan ben Arnavutların saygısını daha çok görüyorum. Boşnakların da Türklerden fazla... Kayınvalidemin bir lafı vardı, burahılar, Türk milleti birazcık aileye saygısız oluyor, göçmen halkı daha farklı o yüzden gelinim-damadım göçmen olsun isterim. Müslüman olsun tabi ki başta Müslüman olsun, Müslüman olmayana vermem.*” (Kadın, 48, Ev Hanımı) ifadelerin de anlaşılacağı üzere çocuklarının eş seçiminde göçmenliğe önem verilmektedir. Bazı katılımcılar ise “*Cumhuriyet tarihinden bu yana Türkiye Cumhuriyeti'nde görev almış insanlar, bürokratlar, şunlar, bunlar hep göçmen değil mi? %50'si göçmen. Cumhuriyetten bu yana ekonomiyi idare edenler hep göçmen.*” (Erkek, 67, Emekli) şeklindeki ifadelerle göçmen olmanın ayırıcı özelliğine vurgu yapmaktadır.

Aslında yapılan vurgu seçkinlik yaklaşımıyla açıklanabilir. Seçkinlik yaklaşımında göçmenlerin seçkin bireylerden oluştuğu ileri sürülür. Buna göre göçmenlerin göç edilen ülkedeki “en sağlıklı, en iyi eğitim görmüş, en enerjik, gelişmelere en açık, en zeki bireylerden” (Çelik 2005, 179) oluştuğu düşünülür. Seçkinlik açıklamaları soyadıyla ilgili olarak da yapılmıştır. Göçmenlerin geldikleri dönem itibarıyla soyadı yerine lakap kullanılmaktadır. Köyde halen kullanılmakta olan bu lakapların her biri bir sülaleye karşılık gelmektedir. Böylece bu lakaplar köye kaç sülalenin geldiği konusunda da aydınlatıcı olmaktadır. Buna göre Mahihoç, Mesiçi, Alustriç, Tabakoviç, Parşoviç ve Beygoviç köydeki lakapları oluşturmaktadır. Katılımcıların lakaplarıyla ilgili yaptıkları açıklamalar “*Parşoviç, paşa soyundan gelen*” (Erkek, 67, Emekli),

Turkish Studies

“Beygoviç, bey soyundan gelen” (Erkek, 75, Çiftçi) ve “Mahihoçiç, küçük hoca” (Erkek, 25, Çiftçi) seçkinlik yaklaşımına örnek gösterilebilir.

5.2. Geçmişten Bugüne Boşnaklıkta Belirleyici Bir Öge Olarak Dil

Boşnak kimliğinin diğer bir ögesi Boşnakçadır. Balkanların geneline hâkim olan Hint-Avrupa dil grubundan güney Slav dili, Boşnakların günümüzde kullandıkları dildir. Bazı kaynaklarda Sırpça-Hırvatça olarak geçen Boşnakçayı Sırpça ve Hırvatçadan ayıran, Osmanlı döneminde eklenen, genellikle yaşam biçimini yansıtan bazı terimler ve kelimelerdir (Kurtişoğlu 2008, 41). Boşnaklar arasında Boşnakçanın Sırpça-Hırvatçadan oldukça farklı bir dil olduğu düşüncesi geçmişte olduğu gibi bugün de önemini korumaktadır. Bosnalı Müslümanlar Osmanlı döneminde konuştukları dili Bosna dili olarak adlandırmışlardır. Avusturya-Macaristan yönetimi sırasında da 1907 yılına kadar Bosna-Hersek eyaletinde kullanılan dil, resmen bu şekilde tanımlanmış; 1907 de yönetimin Sırpça-Hırvatçayı resmî eyalet dili olarak kabul etmesinden sonra da, Müslümanların dillerini Boşnak dili olarak tanımlamalarına müsaade edilmiştir (Babuna 2000, 16).

Yaptığımız görüşmeler sırasında Boşnakçanın Sırpça-Hırvatçadan farklı olduğunun vurgulanmasının yanında konuştukları Boşnakçanın Bosna-Hersek’te konuşulan Boşnakçadan da farklılaştığı, Boşnakçalarının Türkçeleştiği yönünde söylemler dikkat çekmektedir. “*Biz ekserisi Boşnakçayı Türkçeleştirdik, daha Türkacı... Bosna-Hersek’ten şölene gelenler ya siz ne yaptınız Boşnakçayı unuttunuz diyorlar. Mesela çaya çaye diyoz, kıza kız diyoz. Kıza cavoyka der onlar. Biz de bilmiyoruz şimdi, unutuyoruz.*” (Erkek, 59, Çiftçi), “*Biz onlar gibi çıkaramıyoruz Boşnakçayı, çıkarsak bile uyum sağlayamıyoruz, mesela Yugoslavya’dan savaş zamanı hastaneye getirilenler Boşnakça konuşuyordu, bizimki Türkçeye kaçıyor, iki dili birleştirmişiz biz Türkçe ile Boşnakçayı birleştirmişiz yani. Mesela bizde tetka-teyze, tetak-enişte, dayo-dayı, mayka-anne, babo-baba...*” (Kadın, 58, Ev Hanımı) şeklinde değerlendirmeler konuşulan dilin yaşanılan ülke ile kültürel yakınlığını vurgulamaktadır. Eker (2006, 80) de Boşnak halkının bir kısmında Boşnakçanın Sırpçaya benzemediği, Türkçeye yakın olduğu inancı olduğunu belirtmekte, bu inancı dil aracılığıyla simgeleştirilen kültürel aidiyet duygusunun bir ifadesi olarak değerlendirmektedir. Ona göre Türkçe kelimeleri sıralayarak bu yargısını kanıtlamaya çalışan Boşnak, sosyo-kültürel bakımdan toplumun kendisini nasıl algıladığının, dil bilimsel gerçeğin üstünde olduğunu göstermektedir.

Boşnakçayla ilgili olarak diğer bir husus, Boşnakçanın yaşlılar arasında yaygın olarak bilinmesine ve konuşulmasına karşın, gençler arasında unutulmaya başlamasıdır. “*Bizim kuşak biliyor Boşnakça, bizde gittikten sonra, bak biz üçüncü kuşak oluyoruz burada. Dedem bir, babam iki, biz üçüncü kuşağız oradan gelen. Biz de gittikten sonra Boşnakça kalmaz yani.*” (Erkek, 59, Çiftçi). “*Bizim yani babamdan yukarı Türkçe konuşmasını bilmiyorlar. İlk geldiklerinde Boşnakça konuşuyorlardı tabi köyde, Türkçe bilmiyorlardı. Şimdi Boşnakça bilmiyorlar Türkçe biliyorlar.*” (Erkek, 65, Çiftçi).

Boşnakça bilenlerin sayısını gösteren tablo incelendiğinde katılımcıların yarısından fazlasının Boşnakça bildiği görülmektedir. Bu durum katılımcıların % 76’sının 50 yaş ve üzeri olduğu düşünüldüğünde anlam kazanmaktadır. Burada belirtilmesi gereken diğer bir husus, ana babadan duyma öğrenildiği için katılımcıların Boşnakça okuma-yazma bilmedikleridir.

Tablo 7: Örneklemin Boşnakça Bilme Durumları

Boşnakça Bilme Durumu	Katılımcı Sayısı	%
Biliyor	27	54
Anlıyor ama konuşamıyor	12	24
Çok az biliyor	7	14

Turkish Studies

Bilmiyor	4	8
Toplam	50	100

Boşnakçanın yeni kuşaklar arasında unutulmasının nedenlerine baktığımızda başlıca neden önceden dışarıdan evlenmenin olmaması, gençlerde ise dışarıdan evlenmenin yaygınlaşmasıdır. “Dışarıdan alıyoruz biz. Mesela benim gelinlerin ikisi de yabancı, bizim gelin kiminle konuşacak, biz kiminle konuşacağız Boşnakçayı?” (Erkek, 96, Çiftçi), “Biz niye konuşalım Boşnakça torunlar bilmiyor.” (Erkek, 59, Çiftçi) şeklindeki ifadeler bunu desteklemektedir.

Boşnakçanın unutulmasının bir diğer nedeni ise eğitim dilinin Türkçe olmasıyla açıklanmaktadır. “Eskiden çocuklar bile Boşnakça biliyorlardı ama biz okula gittiğimiz zaman öğretmen dedi ki evde Türkçe konuşsunlar ki hem Türk dilleri daha düzgün olsun o yüzden. Keşke biz de o zaman Boşnakça konuşsaydık, ondan beri Boşnakça konuşmuyoruz.” (Kadın, 40, Ev Hanımı), “Bizim zamanımızda okula giderken öğretmenler vermezdi konuşmayı. Bizde hiç Türkçe bilmiyorduk, çok sopa yerdik gizli gizli. Okulda dayak yiye yiye öğrettiler.” (Erkek, 59, Emekli).

Boşnakçanın unutulmasının bir diğer nedenini ise Türkiye’ye uyum sağlama düşüncesi oluşturmaktadır. Görüşülen kişilerin bu şekilde düşünmelerinin nedeni Türkiye’ye ilk göç ettikleri dönemde Türkçe bilmemelerinden ötürü kendilerine civar köyler tarafından “gâvur” denmesidir. “Eskiden biz ilk geldiğimizde bunlar gâvur diyorlarmış. Sonradan alıştılar bize, mesela bizde eskiden şenlik olurdu hidrellez şenliği yaparlardı çörek, börek her şey hazırlarlarmış giderlermiş su kenarına etraf köylerdekiyerde diyormuş ki ya bu gâvurlar geldi burada şenlik yapıyorlar. Nasıl mesela biz Çanakkale’ye gelip bir şey yapıyorlar ya mesela Anzaklar, onlarda bizi aynı öyle görüyorlarmış o zaman.” (Erkek, 69, Emekli). “Hiç aralarına sokmadılar bizi, o zaman hiç ilişki yoktu. Boşnak gâvurlar geliyor diyorlardı, geri kaçıyorlardı. Burada gâvur dediler ya bize etraf köyler, ben askerde Boşnak olduğumu demedim, sakladım, gâvur derler diye.” (Erkek, 59, Çiftçi).

Türkiye’ye uyum sağlamayla ilgili diğer bir görüş ise yaşanan ülkenin dilini iyi bilmeye duyulan ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Burada iki farklı tutum sergilenmektedir. Bir kısım katılımcı “Ben de bilmiyordum Boşnakçayı evlenene kadar, anam babam Boşnak ama Türklerin arasında büyüdüm, hiç de öğrenmek istemedim Boşnakçayı, çocuklarıma da hiç öğretmedim, dedim Türkçeyi güzel öğrensinler de...” (Kadın, 78, Ev Hanımı) ya da “Sürekli Boşnakça konuştuğumuzda Türkçemiz zayıf kalıyor. Bebelelerin Türkçesiyle benim Türkçem arasında dağlar kadar fark var. Benim bazı dilim kayıyor o tarafa.” (Erkek, 59, Çiftçi) diyerek çocuklarının Boşnakça öğrenmelerine gerek görmezken; bir kısım katılımcı ise “Bizde gittikten sonra Boşnakça da kalmaz, Boşnak olduğumuzu unuturuz.” (Kadın, 57, Ev Hanımı) diyerek Boşnakça konuşmanın Boşnak kültürel kimliğinin korunması açısından önemli olduğunu düşünmekte ve yeni neslin Boşnakça öğrenmesi gerektiğini savunmaktadır.

Fevziye Köyü’nde yaşayan Boşnaklar açısından Boşnakçanın önemli bir işlevi bulunmaktadır. Bu işlev “Birinden bir şey gizlediğimiz zaman Boşnakça konuşuruz.” (Kadın, 60, Ev Hanımı) ve “Boşnakçayı genelde öyle kullanıyor buralılar. Birinden bir şey saklamak istedikleri zaman ikinci dile geçiyorlar.” (Erkek, 25, Çiftçi) şeklinde ifade edilmiştir.

5.3. Avrupalı Kimliği: Belirleyici Bir Farklılık mı?

Boşnak kimliğini belirleyen öğelerden bir diğeri Avrupalı kimliğidir. Görüşmeler sırasında “Kendinizi etraf köylerden daha Avrupalı kabul ediyor musunuz?” sorusu sorulmuştur.

Tablo 8: Kendilerini Avrupalı Olarak Tanımlama

Seçenekler	Katılımcı Sayısı	%
Evet	46	92

Turkish Studies

Hayır	4	8
Toplam	50	100

Görüşülenlerin %92'si kendilerini ötekilere göre "Avrupalı" olarak tanımlarken, %8'i kendilerini Avrupalı görmediklerini belirtmişlerdir. Kendini daha Avrupalı hissetmek "Daha görgülüyüz." (Erkek, 59, Emekli), "Bizim âdetler onların âdetlerinden daha iyi." (Erkek, 67, Emekli), "Daha medeniyiz." (Kadın, 61, Ev hanımı) şeklinde değerler ve âdetlerle açıklanırken; "Avrupalı hissediyorum tabi ki, sarışınlık, güzellik. Fiziksel anlamda farklı görüyorum yani kendimi. İnsanların size baktığında direk söylediği şeyler o anlamda farklı hissediyorum." (Kadın, 26, Ev Hanımı) ifadesinde açıkça görüldüğü üzere fiziksel özelliklerle de açıklanmıştır. "Boşnak'ım derim ben her ortamda, hiçbir yerde saklamam ne de olsa Avrupalıyız." (Kadın, 58, Ev Hanımı) ve "İşte o zamanlar burada hiç kimse Türkçe bilmiyormuş, bir tane kadın biliyormuş Türkçe; geri kalmamızın nedeni buradan yoksa bizim Boşnakların kafası çalışır. Hâlbuki bütün göreneği biz getirdik bütün âdetimizi, töremizi, tarlaya, tohum ekmesini hep bizimkiler getirdi bu tarafa. Hep bizden öğrendiler bu etraf köyler ama bize gâvur dediler hâşâ ve hâşâ." (Erkek, 59, Çiftçi) ifadelerinde açıkça görüldüğü üzere Avrupalılık beraberinde öykünme ve "Dışarıdan gelin getirdiğimiz vakit Türkuşa (Türk uşağı) diyoruz Boşnakça onlara, Türkuşalar dolu bizim köyde şimdi." (Kadın, 58, Ev Hanımı) veya "Bazı diyoruz ki biz Avrupalı kafalıyız diyoruz, takılıyoruz. Onlar da biz Asyalıyız diyorlar." (Erkek, 65, Emekli) "Mesela takılıyoruz etraf köylere, bizden imza alacaksınız o zaman Avrupa'ya alırlar sizi diyoruz." (Erkek, 59, Çiftçi) ifadelerinde de görüleceği üzere ötekini aşağılamayı da beraberinde getirmektedir.

Kendisini Avrupalı olarak görmeyi kökenle açıklama da dikkat çekmektedir. "Dedelerimiz o taraftan geldikleri için Avrupalıyız, kan çekiyor orayı istiyor yani, ben torunlara bile diyorum ki Avrupalısınız, Avrupa'yı görmenize gerek yok." (Kadın, 58, Ev Hanımı). "Civar köylere göre Avrupalıyız, kökünü değiştiremiyorsun. Nesil değişirse değişsin birazcık o tarafa çekiyor yani." (Erkek, 96, Emekli) ifadesi Avrupalı hissetmenin kökenle ilişkisini gözler önüne sermektedir.

Avrupalılık köy planıyla da açıklanmaktadır. Buna göre "Şimdi şöyle bir şey söyleyeyim ben. Şurada aşağıda bir köyümüz var ya da herhangi bir köye gittiğiniz zaman şu planı, şu projeyi göremezsiniz köy olarak, burada Avrupalılığın başka bir özelliği var. Caddelerimiz ayrılmıştır, yani bu devlet tarafından ayrılan bir şey değil. Bu köyün planını, projesini çizen, oradan gelip de buraya yerleşen bizim büyüklerimiz. Mesela şuradan ta aşağıya gidersiniz. Tüm cadde, her şey belli yani, diğer köylerde bunu göremezsiniz. Şehirleşme planına göre burayı kurmuşlar." (Erkek, 57, Emekli).

5.4. Din-Kimlik İlişkiselliğinde Boşnak Kimliğinde Ön Plana Çıkan Unsurlar

Babuna (2000, 1-2), Boşnakların ulusal kimliklerinin gelişiminin 19. yüzyıldan bu yana oldukça tartışmalı bir konuyu oluşturduğunu yazmaktadır. Boşnak kimliğinin Karadziç'in 1849 yılında yayımlanan "Hepsi Sırp ve Her Yerdeler" adlı makalesinden sonra tartışmalı bir konu haline geldiğini belirtmektedir. Karadziç, sadece Bosnalı Müslümanları, Müslüman Sırpolar olarak tanımlamakla kalmamış, Hırvatları da Katolik Sırpolar olarak değerlendirmiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan Sırp ve Hırvat ulusal hareketleri de Müslümanları ayrı bir ulus olarak kabul etmemiş ve Müslümanların köken olarak Sırp ve Hırvat oldukları görüşünü yaymışlardır. Müslümanların kökenleriyle ilgili bu düşünceler günümüze kadar ulaşmıştır. Bosnalı Müslümanlar 1968 yılında Komünist Partisi'nin Bosna önderliği tarafından "Ulusal anlamda Müslümanlar" olarak tanınmıştır. Bosna Hersek'te 1993 yılında Tüm Boşnaklar Meclisi toplantıya çağırılmıştır. Bu toplantıya katılan temsilciler, Bosna halkının ulusal adı olarak "Boşnak" ya da "Bosnalı" tanımını kabul etmişlerdir. Söz konusu karar, bir yandan eski bir geleneğe geri dönüşe işaret ederken, bir yandan da Bosnalı Müslümanların ulusal hareketinin laikleşmesi yolunda atılan önemli bir adımı ifade etmekteydi.

Turkish Studies

Ancak Bosna ileri gelenlerinden Cabiç'e göre (2000; aktaran Emgili 2011, 35) Boşnakları Sırp veya Hırvat olarak ya da din değiştirmiş Ortodoks veya Katolik olarak gösterme gayretleri, sadece ve sadece siyasîdir ve tarihi temelden yoksundur. Bu anlamda Boşnakların kim olduğuna değinmek gerekirse; Osmanlı'nın 1463'te Bosna-Hersek'i fethinden sonra, kitle halinde İslâm'ı kabul etmiş ve kısa bir süre içerisinde Türk-İslam kültürünü bütün kurumları ile benimsemiş, Müslüman olmuş Bosnalılara Boşnak denilmektedir (Emgili 2011, 33).

Çalışmada grup kimliğinin tanımlanmasında emik bakış açısının kullanıldığı belirtilmişti. Bu bağlamda bizim onları nasıl tanımladığımızdan çok, onların kendilerini nasıl algıladıkları, nasıl tanımladıklarına önem verilmiştir. Emik bakış açısına dayalı kimlik algısını ortaya çıkarmak için gruba kendilerini nasıl tanımladıkları sorusu sorulmuştur.

Tablo 9: Kendilerini Tanımlarken Öncelik Verdikleri Kimlik Çeşidi

Seçenekler	Katılımcı sayısı	%
Dini kimlik (Müslüman)	1	2
Etnik kimlik (Boşnak)	2	4
Etnik kimlik (Türk)	10	20
T.C vatandaşı Müslüman Boşnak	16	32
T.C vatandaşı Müslüman	5	10
Müslüman Boşnak	8	16
Türk Boşnak	1	2
Müslüman T.C vatandaşı Boşnak	2	4
T.C vatandaşı Müslüman	4	8
Osmanlı	1	2
Toplam	50	100

Bu soruya verilen cevaplarda etniklik ve dinsel tanımlama biçimleri ön plana çıkmakla birlikte Boşnakların kültürel kimliklerine de sıklıkla vurgu yaptıkları görülmüştür. Bu bağlamda özellikle dikkat çeken cevaplardan birisi %32 oranıyla kendilerini "Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Müslüman Boşnak" olarak tanımlama biçimleri olmuştur. Burada bir sentezin varlığı göze çarpmaktadır. Göçle geldikleri Türkiye'de ilk dönemler etnik olarak taşıdıkları Boşnaklık ve dini açıdan Müslümanlık önemli olmakla birlikte daha sonrasında kimliklerini vatandaşlık eksenli tanımladıkları görülmektedir. Sonuçlarda dikkat çeken noktalardan birisi de kendisini etnik kimlik olarak iki türlü tanımladıklarıdır. Bunlardan kendilerini Türk olarak tanımlayanların oranı %20 iken, Boşnak olarak tanımlayanların oranı ise %4 gibi düşük bir orandır. Kuşkusuz burada kültürel bir kimlik tanımlamasının karşımıza çıktığını ifade etmek gerekir. Tanımların %72'sinde Müslümanlık ögesi vurgulanmaktadır. Bunun nedeni Boşnakların İslâm'ı kabulünden sonra dini kimlik ile etnik kimliğin iç içe girmesi ve Boşnaklarda millî kimlik inşâsına yönelik çabaların İslâm üzerinden yürütülmesidir. Babuna (2000) dinin oynadığı rolün Müslümanlarda Sırp ve Hırvatlarla kıyasla daha ön plana çıktığını belirtmektedir. Ona göre din, üç farklı etnik grup arasında önemli bir etnik sınır rolünü oynamaktadır.

Kültürel kimliğin tanımlanma biçimlerine bakıldığında Giddens (1993, 38)'a göre her kültürün başka kültürel alanlardan gelen insanlara yabancı görülebilecek olan kendi davranışları vardır. Bu farklılıkların içerisinde inançlar, değerler, âdetler ve gelenekler yer alır. Bütün bunları ait olduğu kültürün dışında anlamak mümkün değildir. Böylece her kültürün kendine ait bir kimliği olduğu sonucuna ulaşılır. Giddens'in aktardığı biçimde kültürel kimlik söz konusu edildiğinde bu kimliğin fertleri aşan sosyal bir boyuta sahip olduğu görülür. Aynı bağlamda Asmann (2001,134)'nda kültürel kimliği tanımlarken tek tek bireyleri "biz" duygusunda birleştiren bir kimlik duygusu olduğundan söz etmektedir. Bu bağlamda kültürel kimlik, bir kültüre katılımın

bilince çıkarılması ya da o kültüre ait olduğunun ilan edilmesidir. Kuşkusuz bütün bu anlatımlarda Fevziye Mahallesi'nde yaşayan Boşnakların kimlik tanımlamalarındaki “Boşnaklık-Türklük-Müslümanlık” vurgusunun daha rahat anlaşılacağı görülecektir. Çünkü kültürle ilgili yapılan çeşitli tanımlamalarda, kültürün toplumların yaşam tarzları olduğu sonucuna ulaşılır ki bu tanımlama biçimlerinde atalardan gelen maddi ve manevi değerler olarak kabul edilen kültürel formlar, bireyin şekillenmesinde de önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda katılımcıların kendilerini tanımlama biçimlerinde kültürel kimliklerini ön plana çıkartmalarının anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Kimlik tanımında kültürel özelliklere vurgu yapılsa da bazı katılımcılar açısından kendini Türk ya da Boşnak olarak tanımlamak soyla ilişkilendirilmektedir. Katılımcılardan bir kısmı “Bizim aramızda bazı okuyanlar var onlar diyor ki Boşnakların kökeni Konya Karaman'dan gelmedir. Oradan gerisin geriye Türkiye'ye gelmişler.” (Erkek, 50, Emekli) veya “Selçuklu döneminde Konya'dan göç etmişler.” (Erkek, 25, Çiftçi) ifadelerinden de görüleceği üzere Boşnakların Osmanlı döneminde Anadolu'dan Balkanlara yerleştirilen Türkler olduğunu düşünmektedirler. Ancak bazı katılımcılar ise “Ben bazı arkadaşlarla konuştuğum zaman ya diyorlar bizim ne olduğumuz belli değil, gâvur muyuz? Hıristiyan mıyız? Müslüman'ız ama ne olduğumuzu bilmem.” (Erkek, 67, Emekli) veya “Konya ile ilgimiz yok bizim. Atalarımız Bosnalı, Türkiye den falan gelme değiller, bak bizim gözler hep mavi.” (Erkek, 70, Emekli) sözlerinden de anlaşılacağı üzere kendilerinin köken olarak Türklerden farklı olduklarını düşünmektedirler. Bu konuyu netleştirmek amacıyla Bosna-Hersek Türkleri Kültür, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Başkanı'na dernek adındaki Türk kelimesinin anlamı sorulmuştur. Alınan cevap buradaki Türk kelimesinin soy anlamında kullanılmadığı, Bosna'da Müslümanlara Türk denmesi nedeniyle kullanıldığı şeklindedir.

Tablo 10: Eşin Etnik Kökeni

Cinsiyet		Eşin Etnik Kökeni				Toplam
		Boşnak	Türk	Yugoslav göçmeni	Diğer	
Kadın	f	16	2	2	2	22
	%	72	9,09	9,09	9,09	100
Erkek	f	20	7	1	-	28
	%	71	25	4	-	100
Toplam	f	36	9	3	2	50
	%	72	18	6	4	100

Çalışmada kimlikle ilişkili sorulardan birisi eşin etnik kökeniyle ilgilidir. Katılımcıların verdikleri cevapları tablolaştırdığımızda eşinin Boşnak, Türk ve Yugoslav kökenli olduğu noktasında üç etnik kökenin karşımıza çıktığı görülmüştür. Kadın katılımcıların %72'si eşinin Boşnak kökenli olduğunu ifade ederken; %9,9'u Türk, aynı şekilde %9,9'lık bir oranın da eşinin Yugoslav kökenli olduğunu belirttiği görülmüştür. Erkek katılımcılarda ise eşinin Boşnak kökenli olduğunu söyleyenlerin oranı %71 iken, Türk kökenli olduğunu söyleyenlerin oranı %25 ve Yugoslav kökenli olduğunu söyleyenlerin oranının da % 4 olduğu görülmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi göçle gelen Boşnakların ilk dönemlerde kendi aralarında evlendikleri ve zamanla kuşak değiştikçe evlilik biçimlerinin değiştiği görülmüştür. Katılımcıların %76'sının 50 yaş ve üstü olması eşin etnik kökeniyle ilgili sorumuzda Boşnak kökenli yanıtın yüksek oranda çıkmasına neden olmuştur.

Boşnakların kendilerine özgü ayırt edici fiziksel ya da kültürel öğelere sahip olup olmadıklarını ortaya çıkartmak için “Bir Boşnak gördüğünüz zaman tanır mısınız?” sorusu

Turkish Studies

solunmuştur. Soruya verilen cevaplar Boşnakları, “ötekiler”den ayırmada kullanılan öğeleri ortaya çıkarması açısından önem taşımaktadır.

“Renginden, gözlerinden evvel sorarım gördüğümde var mı göçmenlik. Etraflarda böyle babayiğit yoktur başka... Benim çocuklarım bacılarım hep böyle mavi, yeşil, çakır gözlü.” (Erkek, 59, Çiftçi), “Tanırım. Konuşmasından, şivesinden anlarım. Tipinden de anlaşılıyor. Mesela bizim de anlıyorlar bir yere gittiğimiz zaman.” (Kadın, 60, Ev Hanımı), “Konuşmayınca anlamam ama sarışın, renkli gözlü olsa o zaman ha bu Boşnak derim. Benim iki torunum var, ikisi de sarı.” (Kadın, 64, Ev Hanımı), “Evet anlıyorum, onlar çok farklı davranıyorlar, konuşmaları falan çok farklı oluyor, kıyafetleri falan. Bu köyde bir şive var mesela, ben o şiveye çok kızıyorum Ankara’nın şivesini almaya başlamışlar. Aslında göçmenlerin çok farklı bir şivesi var, ben diyorum ki Boşnak kültürü korunsun. Biz gelmişiz ama geçmişimizi de unutmayalım diyorum, o kültürü korumak da hoşuma gidiyor.” (Kadın, 48, Ev Hanımı) şeklindeki ifadelerden de anlaşılacağı üzere katılımcıların çoğu Boşnakların ayırt edici fiziksel özelliklere ve konuşma şekline sahip olduğunu düşünmektedirler.

Çalışmanın cevap vermeyi amaçladığı sorulardan bir tanesi üçüncü ve dördüncü kuşağı oluşturan göçmenlerin geldikleri topluma uyum sağlayıp sağlayamadıklarının ortaya çıkarılmasıdır. Bu anlamda gruba kendilerini “Türkiye’de yabancı hissedip hissetmedikleri” sorusu yöneltilmiştir. “Hayır hayır asla ne demek ya, bayrağımız, toprağımız uğruna canımız feda olsun. Bizim bayrağımız dinimiz, bizim sembolümüz Türkiye’dir.” (Erkek, 59, Çiftçi), “Bizim en büyük özelliğimiz azınlık olarak kendimizi kabul etmiyoruz. T.C vatandaşı olduğumuz için kesinlikle azınlık hissetmiyoruz.” (Kadın, 61, Ev Hanımı), “Hayır ben buraya aitim. Oradaki geçmişim çok eski olduğu için hiç orada yaşamadığım için.” (Kadın, 26, Ev Hanımı), “Yok hissetmiyorum, gurur duyuyoruz kendimizle Boşnak’ız biz yani, yabancı görececek bir şey yok, dedemizden kalan bir şey.” (Kadın, 57, Ev Hanımı) şeklinde alınan cevaplar katılımcıların kendilerini Türkiye’ye ait hissettiklerini göstermektedir.

Katılımcılara “Türkiye’de yaşayan Boşnak olarak yaşadıkları sorunlar” sorulduğunda, genel olarak Türkiye’nin sorunlarını sıralamaları, Boşnak olmalarından ötürü farklı bir sorun yaşamadıklarını söylemeleri de kendilerini Türkiye’ye ait gördüklerini destekler niteliktedir.

Tablo 11: Türkiye’nin En Önemli Sorunu

Seçenekler	Katılımcı Sayısı	%
Geçim sıkıntısı	20	40
Terör	14	28
İşsizlik	4	8
Köylünün sorunları (mazot pahalı, ürün ucuza satılıyor, vb.)	2	4
Güvensizlik	2	4
Özelleştirme	1	2
Yolsuzluk-rüşvet	1	2
Türkiye’nin hiçbir sıkıntısı yok	4	8
Cevapsız	2	4
Toplam	50	100

Tabloda görüleceği üzere katılımcıların %40’ı Türkiye’nin en önemli sorunu olarak geçim sıkıntısını görmektedir. Ayrıca ekonomik durumla ilişkili olması bakımından işsizlikten dert yananların oranı %8 iken; köylünün sorunlarını ifade edenlerin oranı %4, “Türkiye’nin hiçbir sıkıntısı yok” diyenlerin oranı ise %8 olmuştur. Katılımcıların geçim sıkıntısından sonra en sık dile getirdikleri sorunlardan bir diğeri ise %28’lik bir oranla terör problemi olmuştur. Burada köylerde

Turkish Studies

ya da küçük mahallelerde ortaya çıkan bir değişime de dikkat çekmek gerekir. Yerel mekânlarda yaşayan bireylerin gündelik pratiklerini tanımlama biçimleri daha çok ekonomik kaygılarla şekillenmektedir. Ayrıca geleceğe dönük planlamalarda aynı şekilde ekonomik göstergelerle doğrudan ilişkili olarak belirlenmektedir.

Boşnaklar arasındaki dayanışma ruhunu, biz duygusunu ortaya çıkarmak amacıyla katılımcılara “Bosna Savaşı sırasında Türkiye’ye gelenlerle görüştünüz mü?” sorusu sorulmuştur. Soruya verilen cevaplar Boşnaklar arasındaki dayanışmayı göstermesi açısından önemlidir. “*Tabi canım, Ankara Hastanesi’ne gittik yemek yaptık onlara. Biz gördük gelenleri, kiminin kolu yok, kiminin bacağı yok, onlar daha diyor ki bu hiçbir şey değil, bizim küçük yavrularımızı öldürüyorlar, onlara daha çok üzüldük onlar ağladıkça biz ağladık hastane köşelerinde millet akın akın geldi onları ziyarete, tercümanlık yaptık, doktorlara falan. Börek istediler bizden. Koşa koşa gittik yani.*” (Kadın, 58, Ev Hanımı), “*Bunlar savaşta Sırp ile dövüşürken Ankara Hastanesi’ne 20 kişi geldi, Trafik Hastanesi’ne 100 kişi geldi. Kiminin ayağı, kiminin kolu kopmuş biz buradan otobüsle gittik, ayran yaptık, pita (börek) yaptık, para topladık aramızda camide, köye getirenler bile oldu.*” (Erkek, 70, Emekli) veya “*Her akşam demeyeyim haftada dört sefer onların yanına uğradım. Allah razı olsun gelen yaralıları Boşnaklar duyduğu anda hepsi geldiler hastaneye.*” (Erkek, 65, Emekli) şeklindeki ifadeler grubun biz duygusu taşıdığını göstermektedir.

5.5. Manevi Kültür Unsurları

Çalışmada Fevziye Mahallesi’nde yaşayan Boşnakların giyim tarzı, yemek kültürü, bina yapma tarzı, müzik, doğum, düğün, ölüm gibi ritüeller açısından içinde yaşadıkları kültüre uyum süreçleri ele alınmıştır. Bu konuda katılımcıların ifadeleri “eskiden giyimde, düğünde, doğumda farklılıklar olduğu, ancak şimdi tek farklılığın yemekte ve dilde görüldüğü” şeklindedir. Bu durum kültürlenme kavramıyla, “belirli bir kültüre mensup kişilerin bir başka kültürden kişilerle temaslarında yaşadıkları kültürel ve psikolojik değişim süreci ya da değişimler” (Bilgin 2003) ile açıklanabilmektedir.

“Düğünlerde ya da özel günlerde giydiğiniz geleneksel giysiniz var mı?” sorusuna bir katılımcı “*Eskiden vardı, şimdi yok, bu ortama uymak lazım. Yalnız olduğumuz için, bir köy olduğumuz için Ankara giyimine uymak zorunda kaldılar. Biz Türklere karıştığımız için normal bir giyimle geziyorlar. Eskiden o kara çarşaf falan vardı, ilk geldiklerinde. Eskiden genç kızlar satenden kırmızı şalvar giyerdi kına gecesinde ama artık kalmadı.*” (Erkek, 50, Emekli) cevabını vermiştir. Yine başka bir katılımcı “*Giyimde genelde şalvar giyerler, Boşnakça dimia derler ama Boşnakların şalvarları bizimki gibi değil, bir kadın getirdi Yugoslavya’dan 12 metre, bizimkinden daha geniş. Herkeste bizim şalvardan var, etraf köylerde falan, giyimde bir farklılık kalmadı yani. Annemler ekseri zar giyerlerdi, Boşnakça çarşaf demek, siyah çarşaf, peçeli çarşaf giyerlerdi. Öyle göç etmişler oradan.*” (Kadın, 58, Ev Hanımı) şeklinde cevaplamıştır.

Katılımcıların ifadeleri düğünlerde de önceden farklılıklar olduğunu, ancak bu farkların günümüzde ortadan kalktığını göstermektedir. “*Eskiden düğünler Pazar gününden başlardı, öbür Pazar biterdi ama şimdi Cumartesi kına, Pazar düğün salonu o kadar başka bir şey yok. 15-20 senedir yok, bıraktılar eski âdetleri. Bir hafta misafir ağırlamak zor geldiği için bırakıldı, kolaya kaçılıyor.*” (Kadın, 48, Ev Hanımı). “*Eskiden gelin kaldırma ve alyans atma vardı, genç kızlar oturan gelini havaya kaldırıyor, kaldıramazsa bütün genç kızlara para veriyordu ya da geline yüzük takılacak ya, alyans tasın içindeki suya atılıyor o yüzüğü takıyorsun, sonra bütün genç kızlar atıyor. Bende de yapılmıştı ama yapılmıyor şimdi, hepsi kalktı. Mesela delikanlılar fener alayı düzenlerdi, düğün kuruluyor bir hafta sürüyor ya her akşam harmanlarda fener alayı, eğlenceler, ateş yakıp eğleniyorlardı.*” (Kadın, 40, Ev Hanımı). “*Eskiden daha iyiydi, bir hafta düğün*

Turkish Studies

çalardık, eskiden pazartesi silah atılır, bayrak dikilir pazara kadar davul çalardı. Bir hafta davul çalardı, gelin gelene kadar. Gelin indiğinde helva, pilav yapılırdı, bütün köylü sofralara otururdu, et falan kesilirdi bol bol. Şimdi salon çıktı. O da size benzedi. Ama içkili olmaz bizim düğünlerimiz.” (Erkek, 59, Çiftçi), “Vallaha biz Ankara kültürünü biliyoruz. Şu anda beni kaldırsanız deseniz ki Boşnak oyunu oyna, ben oynayamam, oynamak da istemem. Ben Ankaralıyım ama de ki Ankara havası oyna, sabaha kadar oynarım.” (Erkek, 25, Çiftçi) şeklindeki ifadeler düğünlerde çalınan müziklerden, yapılan danslara kadar kültürlenme sürecinin etkisini göstermektedir.

Düğünle ilgili anlatılanların hıdrellez için de geçerli olduğunu bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir: “Hiç unutmuyorum, tetam hıdrellezde sabahları ısırğan otunu alırdı ellerimize, bacaklarımıza vururdu. Gençsiniz kanınız kaynasın, sağlıklı olun diye. O gün muhakkak bir salıncakta sallanacaksın, bir dereden, sudan atlayacaksın, güneş doğmadan kalkacaksın. Ama şimdi hepsi kalktı.” (Kadın, 48, Ev Hanımı).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla kültürlenmenin yaşandığı diğer bir alan evlenme şekliyle ilişkilidir. “Evvelde yedi göbek evlenemezdi, şimdi bu etraf köylere bakarak biz de yaklaştık. İyi değil aslında. Şimdi benim torunlarım, amca çocukları bir arada büyüyorlar, bacı kardeş gibi. Kuzenler bacı yani, kardeş.” (Erkek, 59, Çiftçi) ve “Eskiden bizde teyze, dayı-kızı, amca-kızı alma olayı yoktu, biz dışarı verirdik. Ama maalesef biz yerlilere baka baka karardık, başladık karıştırmaya.” (Erkek, 57, Emekli) ya da “Yaşlılar, önceden akraba evliliği yoktu amca çocukları aynı yatakta yatardı derlerdi.” (Kadın, 60, Ev Hanımı) ifadeleri Boşnaklarda ilk göç ettikleri dönemde akraba evliliği olmadığını, ancak yerli halkla etkileşim ve çevreye uyum sağlamayla birlikte akraba evliliğinin başladığını göstermektedir.

Kültürlenme sürecinin bina yapma tarzında da geçerli olduğu “Eskiden bina tarzı Bosna’daki gibiydi, şimdi gördükleriniz on senelik binalar. Onlar hep yıkıldı.” (Erkek, 50, Emekli) cümlesinden anlaşılmaktadır.

Katılımcıların ifadelerine göre Boşnak kültürünün izleri en fazla yemeklerde görülmektedir. Fevziye’deki Boşnaklar evlerinde Boşnaklara özgü pita, patatesli iclavak, kabaklı iclavak, patatesli dila, kolayça, gömme, içli gözleme, ruzitsa (tatlı), maslensa, gobeta gibi yemekleri halen yapmaktadırlar.

Berry (1992, 1998) dört tür kültürlenme stratejisi ortaya koymuştur. Bu stratejilerin birinde kişi için bir yanda kendi kültürü varken, diğer yanda göç ettiği yeni kültür bulunmaktadır. Eğer bireyler kendi kültürel kimliklerini devam ettirmek istemeyip, diğer kültürlerle ilişki arayışında iseler asimilasyon stratejisi meydana gelmektedir. Bir diğer strateji ise, bireylerin kendi kültürel özelliklerini sürdürürken başat kültürel grupla da etkileşime girmeye eğilimli oldukları durumda ortaya çıkan bütünleşme stratejisidir. Bu stratejide birey, bir yandan göç ettiği toplumda daha geniş bir sosyal ağın parçası olmaya çalışırken, diğer yandan da kültürel bütünlüğünü o topluma uyarlayarak sürdürür.

Boşnakların dinledikleri müzikler, danslar, giyim tarzları, doğum, düğün, ölüm törenleri açısından ilk kültürlenme stratejisi geçerli iken; Boşnak yemeklerinin halen yaygın olarak yapılması, Boşnakçanın korunması amacıyla Boşnakça kursu açılması, her yıl Temmuz ayında düzenlenen Pita festivalleriyle Türkiye’deki ve Bosna-Hersek’teki Boşnaklarla bir araya gelmesi ise Boşnak kültürünün korunması yönündeki çabayı göstermekte ve Berry’nin ikinci kültürlenme stratejisinin de bir dereceye kadar geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu noktada Kurtişoğlu (2008, 19)’nun “Kültürel kimlikte onu oluşturan öğelerden birine sahip olmayan bir kişi ona ait olan kültürel kimlikten çıkmış sayılmaz.” ifadesi geçerli olmaktadır.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin, Batı karşısında üstünlüğünü kaybetmeye başladığı 17. yüzyıl sonrası, Avrupa'da yaşanan değişimlerin Osmanlı coğrafyasını da önemli ölçüde etkilemeye başladığı görülmektedir. Avrupa'da yaşanan iki önemli değişim dalgası sanayileşme ve Fransız İhtilali, geniş bir toplumsal tabanı etkilemesi bakımından Osmanlı Devleti'nin son dönemini de belirlemiştir. Özellikle Fransız İhtilali'nin getirdiği “*milliyetçilik*” düşüncesi, Balkanlardan başlayarak Doğu'ya ve Ortadoğu'ya doğru kayan bir toplumsal hareketlenmeyi tetiklemiş ve küçük bağımsız devletleri ortaya çıkarmıştır. Bu olayların en büyük yansıması 1910 sonrası Balkanlar'da yaşanan iki büyük Balkan Savaşı ve sonuçları olmuştur. Bu savaşlar, Balkanlarda yıllardır süren huzur ve sessizlik döneminin yerine göçleri, ölümleri ve yıkımları bırakmıştır. Yüzyılın gördüğü iki büyük Balkan savaşıyla birlikte “yüz binlerce Balkan Türkü öldürülmüş, yüzlercesi yurtlarından sürülmüş ve Osmanlı'nın ana temellerinden birisi olan Rumeli'nin kaybına” (Karpas 2010: 62) sebep olmuştur. 1878 Berlin Anlaşması ile Balkanlar ve Rumeli'den Anadolu topraklarına doğru başlayan göçler uzun bir süre devam etmiş ve günümüz Türkiye'sinde önemli bir diaspora kültürü oluşturmuştur. Bugün de bu göçleri inceleme konusu yapan çalışmalarla Balkanlar ve Türkiye arasındaki bitmeyen ilişkinin izleri aranmaya devam etmektedir.

Gerçekleştirilmiş olan bu çalışma da böyle bir iz sürmenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 1878 Berlin Anlaşması sonrası yaşanan kitlesel göçler içerisinde bazı Boşnak göçmenlerin Osmanlı Devleti'nde Ankara ve çevresine yerleştirildiği tespit edilmiştir. Eski adıyla Surtak, yeni ismiyle Fevziye Mahallesi, Boşnakların yerleştirildiği yerlerden birisi olarak karşımıza çıkmış ve araştırılmaya değer görülmüştür. Ankara'ya yerleştirilen Boşnaklarda göçmen topluluklarının tipik özelliklerine rastlanılmıştır. İlk yerleştirildikleri dönemle ilgili olarak ortaya çıkan sonuç, sosyal çevreleri tarafından dışlanmaları ve topluluğun uzun bir süre “gâvur” olarak adlandırılmaları olmuştur. Bu durum Boşnakların kendi içlerinde kapalı bir topluluk olmasına yol açmıştır. Bosna Savaşı'nın gerçekleştiği 90'lı yılların ortalarına kadar bu algının belli şekillerde devam ettiği, Bosna'dan Türkiye'ye gelen yaralılarla Fevziye Boşnaklarının iletişim süreçleri içerisinde Boşnakların kültürel olarak kendilerine yakın olduğu yargısı güçlenmiştir. Ayrıca Boşnakların kapalı bir topluluk olmaları uzun bir süre evliliklerini kendi içlerinde yapmalarını, dillerini ve kültürel kimliklerini devam ettirmelerini sağlamıştır.

Araştırma 12-26 Haziran 2011 tarihleri arasında sahaya yedi kez gidilmesi suretiyle 50 kişiyle yüz yüze ve derinlemesine mülakatlar biçiminde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın odaklandığı nokta, göçmen bir topluluğun kültürel kimliğini yaşatmasındaki süreçleri tespit etmek olmuştur. Dil, din, kültür ve algılama biçimleri çalışmada kültürel kimliğin tespit edilmesi noktasında önemli argümanları oluşturmuştur. Çalışmada ulaşılan sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür:

* Boşnak kimliğinde “Osmanlı” olma ve kendini “Osmanlı” olarak tanımlama yaşlı kuşakta belirgin bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır.

* Boşnakların, ilk dönemlerde kapalı bir topluluk olmaları evlilikleri kendi içlerinde yapmalarına ve dillerini yaşatmalarına neden olmuştur. Ancak daha sonra sosyal çevreyle bütünleştikleri ve dışa doğru açıldıkları tespit edilmiştir. Bu durum, kültürel kimliklerinin kaybolma sürecinin önemli bir adımı olmuştur.

* Boşnaklar arasında kültürel kimliğin yaşatıldığı unsurların başta geleni, göç sürecinin oluşturduğu tarihsel, sözlü hafızadır. Kuşaktan kuşağa aktarılan sözel bilgiler, Boşnak kimliğinin yaşatılmasında önemini korumaya devam etmektedir.

Turkish Studies

* Boşnaklar arasında rastlanılan en önemli olgulardan birisi “Avrupalılık” tanımlamasıdır. Boşnaklar, kendilerini Avrupalı olarak tanımlarken kimliklerini hem toplumsal çevrelerinden farklılaştırmakta hem de Boşnak kimliklerini yaşattıklarını düşünmektedirler.

* Boşnakların kendilerini Türkiye’ye ait gördükleri ve bu aidiyet bilincinin toplumsal çevrenin yorumlanmasında önemli bir hareket noktası olduğu görülmüştür. Bu durumun yapılan mülakatlar sırasında, özellikle kimlik tanımlamalarında “Türklük” vurgusu üzerinden karşımıza çıktığı dikkat çekmiştir.

KAYNAKÇA

- ADANIR Olgun. “Kültür ve Zihniyet”, **Doğu-Batı**, Sayı 23, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, s.23.
- AKKAYAN Taylan. **Göç ve Değişme**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1979.
- ASAR Aydoğan. **Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları**, Emek Ofset, Ankara, 2004.
- AYDIN Suavi “Etnik Bir Ad Olarak ‘Türk’ Kavramının Sınırları ve Genişletilmesi Üzerine”, **Birikim**, No. 71-72, 1995, 50-64.
- BABUNA Aydın, **Bir Ulusun Doğuşu Geçmişten Günümüze Boşnaklar**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000.
- BABUNA Aydın. “Boşnaklar ve Kimlikler: Değişiklik ve Süreklilik”, **Balkan Milletleri Arasında Etkileşim**, Uluslararası Balkan Kongresi, Tasam Yayınları, İstanbul. 24-25 Nisan 2008,
- BARTH Fredrik. (ed.) **Etnik Gruplar ve Sınırları: Kültürel Farklılığın Toplumsal Organizasyonu** (Çev. A. Kaya-S. Gürkan), Bağlam Yayınları, İstanbul, 2001.
- BERRY J.W. “Acculturation and Adaptation in New Society”, **International Migration**, 30, 1992, 69-85.
- BERRY J.W. “Intercultural Relations in Plural Societies”, **Canadian Psychology**, 40, No:1, 12, 1998.
- BİLGİN Nuri. **Sosyal Psikoloji Sözlüğü**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- BİLGİN Nuri. **Kimlik İnşası**, Aşina Kitaplar, Ankara, 2007.
- Bosna İle İlgili Arşiv Belgeleri (1516-1919), T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın Nu 7, Ankara, 1992.
- BOSTANCI Naci. “Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik”, **Türkiye Günlüğü**, Mart-Nisan 1998, s.50
- ÇAKILLIKOYAK Hüseyin. Diaspora’da Ermeni Kimliği Paris ve Halep Örneği, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2005.
- COŞKUN Yalçın. **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004.
- DEMİREL Muammer. “Türkiye’de Bosna Göçmenleri”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 12, Sayı 2, 2008, 285-306.
- ÇELİK Fatih, “İç Göçler: Teorik Bir Analiz”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Adana, 2005.

- DERİNGİL Selim “19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’na Göç Olgusu Üzerine Bazı Düşünceler”, **GÜEF Tarih Araştırma Merkezi-Prof. Bekir Kütükoğlu’na Armağan’dan ayrı basım**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1991.
- DEVELİOĞLU Ferit **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara, 1996, 794.
- EIDHEM Harald “Toplumsal Bir Damga Olarak Etnik Kimlik”, Fredrik Barth (ed.), **Etnik Gruplar ve Sınırları: Kültürel Farklılığın Toplumsal Organizasyonu**, (Çev. A. Kaya-S. Gürkan), Bağlam Yayınları, İstanbul, 2001, 41-62.
- EKER Süer. “Bosna’da Etno-Linguistik Yapı ve Türk Dili ve Kültürü Üzerine”, **Milli Folklor**, Yıl 18, Sayı 72, 2006.
- EMGİLİ Fahriye. **Bosna-Hersek’ten Türkiye’ye Göç**, Basılmamış Doktora Tezi, A.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.
- ERKAL E. Mustafa vd., **Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü**, İstanbul, Der Yayınevi, 1997.
- GIDDENS Anthony. **Sociology**, Polity Press, Oxford, 1993.
- ISAJIW W. W. “Definitions of Ethnicity”, **Ethnicity**, Volume I, 1974, 111-124.
- ISAJIW W. W. “Ethnic-Identity Retention”, **Ethnic Identity and Equatıy: Varieties of Experience In A Canadian City**, R. Breton (Ed.), Toronto: University of Toronto Press, 1990, 35-38.
- ISAJIW W. W. “Definition and Dimensions of Ethnicity: A Theoretical Framework, Challenges of Measuring An Ethnic World, Science, Politics and Reality: Proceedings of the Joint Canada-United States, **Conference On The Measurement of Ethnicity**, *Statistics Canada and U.S Bureau of The Census*, Washington D.C: U.S Government Printing Office, 1993, 407-27.
- İPEK Nedim. **Rumeli’den Anadolu’ya Türk Göçleri**, Ankara, 1999.
- KÖSEOĞLU Nevzat. “Kültür/Kimlik Üzerine”, **Türkiye Günlüğü**, Mart-Nisan, Sayı 33, 1995, s.42.
- KURTIŞOĞLU Belma F. **Göçmen Kimliği Açısından Boşnak Müzikleri: Trakya ve İstanbul Örneği**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2008.
- MAALOUF Amin **Ölümçül Kimlikler**, (Çev. Aysel Bora), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 2000.
- MCCARTHY Justin. **Osmanlıya Veda İmparatorluk Çökerken Osmanlı Halkları**, Etkileşim Yayınları, 2006.
- MORLEY David-ROBINS, Kevin. **Kimlik Mekânları, Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar**, (Çev. E. ZEYBEKOĞLU), İstanbul, 1997
- ÖNDER Ali T. **Türkiye’nin Etnik Yapısı**, Kripto Yayınları, Ankara, 2010.
- SMİTH Anthony D. **The Ethnic Origins of Nations**, Oxford: Blackwell, 1986.
- SMİTH Anthony D. **Milli Kimlik**, (Çev: B. Sina Şener), İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.
- ŞİMŞEK A. Ve YILDIRIM H. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Şeçkin Yayıncılık, Ankara, 2006.
- TEKELİ İlhan. **Göç ve Öteki**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008.

TÜRBEDAR Erhan. “Boşnakların Tarih İçinde Uğradığı Mezalim”, **Uluslararası Suçlar ve Tarih**, Sayı 1, Yaz 2006, s. 175-210.

YILDIZ Ethem ve AK Muammer, **Doğu Karadeniz’de Kültürel Kimlik**, Çatı Kitapları, İstanbul, 2002.